

Judikatūras krājums

ĢENERĀLADVOKĀTA MIHALA BOBEKA [*MICHAL BOBEK*]
SECINĀJUMI,
sniegti 2020. gada 23. septembrī¹

Lieta C-397/19

AX

pret

Statul Român – Ministerul Finanțelor Publice

(*Tribunalul București* (Bukarestes apgabaltiesa, Rumānija) lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu)

Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu – Līgums par Bulgārijas Republikas un Rumānijas pievienošanos Eiropas Savienībai – Komisijas Lēmums 2006/928/EK, ar ko izveido sadarbības un pārbaudes mehānismu (SPM) – Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 47. pants – LES 19. panta 1. punkta otrā daļa – Tiesiskums – Tiesu neatkarība – Valsts atbildība – Tiesu varas pārstāvju civiltiesiskā atbildība par tiesas kļūdu

I. Ievads

1. Prasītājs pamatlietā pirmajā instancē tika notiesāts par noziedzīgu nodarījumu, bet pēc tam tika attaisnots apelācijas instances tiesā. Tagad viņš iesniedzējtiesā, kas ir civillietu tiesa, prasa Rumānijas valstij atlīdzināt kaitējumu, kas viņam esot nodarīts notiesājošā sprieduma krimināllietā dēļ, tostarp viņa pirmstiesas apcietinājuma dēļ.

2. Šajā kontekstā iesniedzējtiesa apšaubā vairāku nesen grozītu valsts atbildības par tiesas kļūdu Rumānijā definīcijas un procedūras aspektu saderību ar tiesiskuma prasībām. Izskatāmā lieta attiecas uz prasību par valsts atbildības noteikšanas procedūru, kas celta pret Rumānijas valsti. Tomēr iesniedzējtiesa arī pauž bažas par valsts tiesību normām, kas reglamentē jebkuru turpmāko posmu, proti, ja valstij patiešām būtu jāizmaksā zaudējumu atlīdzība, tad ir iespējams, ka valsts varētu celt regresa prasību pret tiesu varas pārstāvi (tiesnesi vai prokuroru). Šādā gadījumā *Ministerul Finanțelor Publice* (Finanšu ministrija, Rumānija) vērstos civiltiesā ar prasību, lai sauktu pie civiltiesiskās atbildības tiesnesi vai prokuroru, kurš ir pieļāvis kļūdu, ar nosacījumu, ka tiesas kļūda un ar to saistītais kaitējums ir nodarīts ļaunticības vai rupjas neuzmanības dēļ.

3. Izskatāmā lieta ir saistīta ar virkni lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu par dažādu Rumānijas tiesību sistēmas aspektu grozījumiem, kas veikti tā sauktās “Tiesu likumu” reformas ietvaros. Visās šajās lietās iesniedzējtiesas šaubās par valsts tiesību normu saderību ar Savienības tiesībām, cenšoties atrast skaidrojumu attiecībā uz “Sadarbības un pārbaudes mehānisma” (turpmāk

¹ Oriģinālvaloda – angļu.

tekstā – “SPM”), kas izveidots ar Komisijas Lēmumu 2006/928/EK², nozīmi un juridisko vērtību. Es esmu izskatījis šo transversālo jautājumu citos šodien sniegtajos secinājumos apvienotajās lietās *Asociația “Forumul Judecătorilor din România” u.c.*, *Asociația “Forumul Judecătorilor din România” un Asociația Mișcarea Pentru Apărarea Statutului Procurorilor*, un PJ, kā arī lietās SO un *Asociația “Forumul Judecătorilor din România” u.c.*³, kas sniegti šajā pašā dienā.

4. Tādēļ šajos secinājumos es koncentrēšos uz Eiropas Savienības Pamattiesību hartas (turpmāk tekstā – “Harta”) 47. panta otrās daļas un LES 19. panta 1. punkta otrās daļas interpretāciju saistībā ar valsts tiesību normām par valsts atbildību un tiesnešu civiltiesisko atbildību tiesas kļūdas gadījumā, kā arī tā saderību ar šajās tiesību normās nostiprināto tiesu neatkarības principu.

II. Atbilstošās tiesību normas

A. Savienības tiesības

5. Atbilstošās Savienības tiesību normas ir izklāstītas manu secinājumu lietā *Asociația Forumul Judecătorilor din România* u.c. 5.–12. punktā.

B. Rumānijas tiesības

6. *Codul civil* (Civilkodekss) 1381. pantā ir noteikts, ka zaudējumi rada tiesības uz atlīdzību.

7. *Codul de procedură penală* (Rumānijas Kriminālprocesa kodekss) 539. panta 1. punktā ir paredzēts, ka personai, kurai ir prettiesiski atņemta brīvība, ir tiesības uz zaudējumu atlīdzību. Šā panta 2. punktā ir paredzēts, ka atkarībā no gadījuma brīvības prettiesisku atņemšanu konstatē ar prokurora rīkojumu, ar izmeklēšanas tiesneša vai pirmstiesas izmeklēšanas tiesneša galīgu nolēmumu, kā arī ar tiesas, kas izskata lietu, galīgu rīkojumu vai spriedumu.

8. Kriminālprocesa kodeksa 541. pantā ir paredzēts:

“1. Prasību par zaudējumu atlīdzību ir tiesīga celt 538. un 539. pantā minētā persona, savukārt pēc šīs personas nāves uzturēt vai celt šādu prasību ir tiesīgas personas, kas mirušā nāves brīdī bija viņa apgādībā esošas personas.

2. Prasība var tikt celta sešu mēnešu laikā no dienas, kad ir kļuvis galīgs tiesas nolēmums, prokurora rīkojums vai tiesu iestāžu rīkojums, ar ko konstatēta tiesas kļūda vai prettiesiska brīvības atņemšana.

3. Lai saņemtu atlīdzību par nodarīto kaitējumu, persona, kura ir tiesīga pieprasīt šo atlīdzību, var celt civilprasību pret valsti tā tiesu apgabala *Tribunalul* (apgabaltiesa), kurā ir šīs personas dzīvesvieta. Prasības pieteikumu valstij izsniedz ar Finanšu ministrijas starpniecību.

² 2006. gada 13. decembra Lēmums, ar ko izveido mehānismu, lai nodrošinātu sadarbību un pārliecinātos par Rumānijā sasniegto, novēršot noteiktus trūkumus tādās jomās kā tiesu sistēmas reforma un cīņa pret korupciju (OV 2006, L 354, 56. lpp.) (turpmāk tekstā – “SPM lēmums”).

³ 2020. gada 23. septembra secinājumi apvienotajās lietās C-83/19, C-127/19, C-195/19, kā arī lietās C-291/19 un C-355/19 (EU:C [...]), turpmāk tekstā minēti kā “secinājumi lietā *Asociația Forumul Judecătorilor din România* u.c.” vai saīsinātais nosaukums “secinājumi lietā *AFJR*”.

[..].”

9. Sākotnēji *Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor* (Likums Nr. 303/2004 par tiesnešu un prokuroru statusu) paredzētais tiesnešu civiltiesiskās atbildības režīms tika grozīts ar *Legea nr. 242/2018 pentru modificarea și completarea Legii nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor* (Likums Nr. 242/2018 par grozījumiem un papildinājumiem Likumā Nr. 303/2004 par tiesnešu un prokuroru statusu)⁴.

10. Likuma Nr. 303/2004, kurā grozījumi izdarīti ar Likumu Nr. 242/2018, 96. pantā ir paredzēts:

“(1) Valsts ar savu īpašumu atbild par zaudējumiem, kas radušies tiesas kļūdu dēļ.

(2) Valsts atbildība tiek noteikta atbilstoši tiesību aktiem, un tā neizslēdz to tiesnešu un prokuroru atbildību, kuri, pat ja viņi vairs neieņem šo amatu, ir pildījuši savus pienākumus ļaunticīgi vai pieļaujot rupju neuzmanību 99.¹ panta izpratnē.

(3) Tiesas kļūda pastāv gadījumā, ja:

a) procesuālo aktu izpilde tiesvedībā ir notikusi, acīmredzami pārkāpjot materiāltiesiskās vai procesuālās tiesību normas, izraisot personas tiesību, brīvību vai likumīgo interešu smagu pārkāpumu un nodarot kaitējumu, kuru nebija iespējams novērst ar vispārējo vai ārkārtas pārsūdzību;

b) ir pasludināts galīgs spriedums, kas ir acīmredzamā pretrunā tiesību aktiem vai ir pretstatā faktiskai situācijai, kura izriet no tiesvedībā iegūtiem pierādījumiem, izraisot personas tiesību, brīvību vai likumīgo interešu smagu pārkāpumu, kuru nebija iespējams novērst ar vispārējo vai ārkārtas pārsūdzību.

(4) Konkrēti tiesas kļūdu gadījumi var būt paredzēti Civilprocesa kodeksā, Kriminālprocesa kodeksā, kā arī citos speciālajos likumos.

(5) Cietušais var pieprasīt zaudējumu atlīdzību tikai no valsts, kuru pārstāv Finanšu ministrija. Piekritība izskatīt civilprasību ir prasītāja dzīvesvietas tiesai.

(6) Valsts izmaksā zaudējumu atlīdzības summas ne vēlāk kā gada laikā no galīgā tiesas sprieduma paziņošanas.

(7) Divu mēnešu laikā no galīgā tiesas sprieduma paziņošanas 6. punktā minētajā tiesvedībā Finanšu ministrija uzdod Tiesu inspekcijai pārbaudīt, vai tiesnesis vai prokurors ir izraisījis tiesas kļūdu, pildot savus pienākumus ļaunticīgi vai pieļaudams rupju neuzmanību, saskaņā ar procedūru, kas ir paredzēta Likuma Nr. 317/2004, kurš ir pārpublicēts ar vēlākiem grozījumiem, 74.¹ pantā.

(8) Finanšu ministrija valsts vārdā ceļ regresa prasību pret attiecīgo tiesnesi vai prokuroru, ja, ņemot vērā 7. punktā minēto Tiesu inspekcijas konsultatīvo atzinumu un savu vērtējumu, tā uzskata, ka tiesnesis vai prokurors ir izraisījis tiesas kļūdu, pildot savus pienākumus ļaunticīgi vai pieļaudams rupju neuzmanību. Termiņš regresa prasības celšanai ir seši mēneši no Tiesu inspekcijas atzinuma paziņošanas dienas.

⁴ 2018. gada 15. oktobra *Monitorul Oficial al României*, I daļa, Nr. 868.

(9) Tiesu apgabala, kurā ir atbildētāja dzīvesvieta, *Curtea de Apel* (apelācijas tiesa) Civillietu palātai ir piekritība pirmajā instancē izskatīt un izlemt regresa prasību. Ja tiesnesis vai prokurors, pret kuru ir celta prasība, pilda savus pienākumus šajā apelācijas tiesā vai tai piesaistītajā prokuratūrā, regresa prasību ceļ blakusesošā apgabala apelācijas tiesā pēc prasītāja izvēles.

(10) Nolēmumu, kas pieņemts 9. punktā minētajā tiesvedībā, var pārsūdzēt kompetentajā *Înalta Curte de Casație și Justiție* (Augstā kasācijas tiesa, Rumānija) palātā.

(11) Sešu mēnešu laikā no šā likuma stāšanās spēkā Augstākā tieslietu padome paredz nosacījumus, termiņus un procedūras tiesnešu un prokuroru obligātajai profesionālajai apdrošināšanai. Apdrošināšanu pilnībā apmaksā tiesnesis vai prokurors, un tās neesamība nevar aizkavēt, samazināt vai izslēgt tiesneša vai prokurora civiltiesisko atbildību par tiesas kļūdu, kuru ir izraisījusi tā pienākumu izpilde ļaunticīgi vai pieļaujot rupju neuzmanību.”

11. Visbeidzot, grozītā Likuma Nr. 303/2004 99.¹ pantā ļaunticīga rīcība un rupja neuzmanība ir definētas šādi:

“(1) Uzskata, ka tiesnesis vai prokurors ir rīkojies ļaunticīgi, ja viņš apzināti ir pārkāpis materiāltiesisko vai procesuālo tiesību normas un vai nu tīši ir kaitējis citai personai, vai arī ir pieļāvis, ka pārkāpums radīs kaitējumu citai personai.

(2) Tiesnesis vai prokurors rīkojas, pieļaujot rupju neuzmanību, ja viņš nolaidības dēļ nav ievērojis materiāltiesisko vai procesuālo tiesību normas būtiskā, neapstrīdamā un neattaisnojamā veidā.”

III. Fakti, tiesvedība valsts tiesās un prejudiciālie jautājumi

12. Laikposmā no 2015. gada 21. janvāra līdz 2015. gada 21. oktobrim prasītājs bija aizturēts, sākumā piemērojot viņam pirmstiesas apcietinājumu un pēc tam – mājas arestu. Šos pasākumus noteica un vēlāk pagarināja *Tribunalul București* (Bukarestes apgabaltiesa, Rumānija) Pirmā krimināllietu palāta un pēc tam apelācijas instancē apstiprināja *Curtea de Apel București* (Bukarestes apelācijas tiesa, Rumānija).

13. Ar *Tribunalul București* (Bukarestes apgabaltiesa) 2017. gada 13. jūnija spriedumu prasītājam tika piespriests nosacīts brīvības atņemšanas sods uz četriem gadiem par noziedzīgu nodarījumu – turpināta izvairīšanās no nodokļu samaksas. Prasītājam tika piespriests arī samaksāt civilprasītājam par kaitējumu.

14. Apelācijas instancē *Curtea de Apel București* (Bukarestes apelācijas tiesa) attaisnoja prasītāju, nospriežot, ka viņš nav izdarījis noziedzīgu nodarījumu, par kuru viņš tika notiesāts pirmajā instancē. Iesniedzējtiesa ir paskaidrojusi, ka šajā spriedumā nebija nekādas norādes par to preventīvo pasākumu likumību, kas tika noteikti attiecībā uz prasītāju.

15. Ar prasības pieteikumu, kas 2019. gada 3. janvārī tika iesniegts *Tribunalul București* (Bukarestes apgabaltiesa) Trešajā civillietu palātā, prasītājs cēla prasību pret Rumānijas valsti, kuru pārstāv *Ministerul Finanțelor Publice* (Finanšu ministrija, Rumānija) (turpmāk tekstā – “atbildētāja”), lūdzot piespriest atbildētājai, lai tā samaksā 50 000 EUR par materiālo kaitējumu un 1 000 000 EUR par morālo kaitējumu. Prasītājs apgalvo, ka viņš esot cietis no *Tribunalul București*

(Bukarestes apgabaltiesa) Pirmās krimināllietu palātas pieļautas kļūdas, kura izpaužas kā netaisnīga notiesāšana, brīvības atņemšana un viņa brīvības prettiesiska ierobežošana kriminālprocesa laikā.

16. Finanšu ministrija, rīkojoties valsts vārdā, tostarp apgalvoja, ka prasība esot nepieņemama un katrā ziņā nepamatota, jo neesot izpildīti valsts civiltiesiskās atbildības iestāšanās nosacījumi. Prasītājs neesot pierādījis preventīvo un viņa brīvību ierobežojošo pasākumu prettiesiskumu.

17. Šādos apstākļos *Tribunalul București* (Bukarestes apgabaltiesa) nolēma apturēt tiesvedību un uzdot Tiesai šādus prejudiciālus jautājumus:

- “1) Vai [SPM], kas izveidots ar [SPM lēmumu], ir uzskatāms par Eiropas Savienības iestādes pieņemtu tiesību aktu LESD 267. panta izpratnē, kura interpretāciju var lūgt Eiropas Savienības Tiesai?
- 2) Vai [SPM], kas izveidots ar [SPM lēmumu], ir uzskatāms par [Līguma par pievienošanos] neatņemamu sastāvdaļu un ir interpretējams un piemērojams saskaņā ar minētā Līguma normām? Vai saistībā ar minēto mehānismu sagatavotajos ziņojumos formulētās prasības Rumānijas valstij ir saistošas un, apstiprinošas atbildes gadījumā, vai valsts tiesai, kurai savas jurisdikcijas ietvaros ir jāpiemēro Savienības tiesību normas, ir pienākums garantēt minēto normu piemērošanu, vajadzības gadījumā pēc savas ierosmes nepiemērojot valsts tiesību normas, kuras ir pretrunā prasībām, kas ir formulētas ziņojumos, kuri sagatavoti, piemērojot minēto mehānismu?
- 3) Vai [LES] 2. pants, skatot to kopsakarā ar 4. panta 3. punktu, ir jāinterpretē tādējādi, ka Rumānijas pienākums ievērot saistībā ar [SPM], kas izveidots ar [SPM lēmumu], sagatavotajos ziņojumos noteiktās prasības ietilpst dalībvalsts pienākumā ievērot tiesiskas valsts principus?
- 4) Vai [LES] 2. pants, skatot to kopsakarā ar 4. panta 3. punktu, it īpaši pienākums ievērot tiesiskas valsts vērtības, nepieļauj tādu valsts tiesisko regulējumu kā Likuma Nr. 303/2004 par tiesnešu un prokuroru statusu 96. panta 3. punkta a) apakšpunkts, kurā tiesas kļūda lakoniski un abstrakti ir definēta kā procesuālo aktu izpilde, acīmredzami pārkāpjot materiāltiesiskās vai procesuālās tiesību normas, nenorādot pārkāpto tiesību normu raksturu, minēto tiesību normu *ratione materiae* un *ratione temporis* piemērošanas jomu tiesvedībā, tiesību normu pārkāpuma konstatējuma veidus, termiņus un procedūras vai iestādi, kurai ir kompetence konstatēt minēto tiesību normu pārkāpumu, tādējādi izraisot iespēju izdarīt netiešu spiedienu uz tiesu varas pārstāvjiem?
- 5) Vai [LES] 2. pants, skatot to kopsakarā ar 4. panta 3. punktu, it īpaši pienākums ievērot tiesiskas valsts vērtības, nepieļauj tādu valsts tiesisko regulējumu kā Likuma Nr. 303/2004 par tiesnešu un prokuroru statusu 96. panta 3. punkta b) apakšpunkts, kurā “tiesas kļūda” ir definēta kā tāda galīga sprieduma pasludināšana, kas ir acīmredzamā pretrunā tiesību aktiem vai ir pretstatā faktiskajai situācijai, kura izriet no tiesvedībā iegūtajiem pierādījumiem, nenorādot minētās pretrunas konstatēšanas procedūru un precīzi nedefinējot šīs tiesas nolēmuma pretrunas nozīmi saistībā ar piemērojamām tiesību normām un faktisko situāciju, kas izraisa iespēju bloķēt tiesu varas pārstāvju (tiesneši un prokurori) veikto tiesību aktu un pierādījumu interpretācijas darbību?

- 6) Vai [LES] 2. pants, skatot to kopsakarā ar 4. panta 3. punktu, it īpaši pienākums ievērot tiesiskas valsts vērtības, nepieļauj tādu valsts tiesisko regulējumu kā Likuma Nr. 303/2004 par tiesnešu un prokuroru statusu 96. panta 3. punkts, saskaņā ar kuru tiesu varas pārstāvja (tiesnesis vai prokurors) civiltiesiskā atbildība pret valsti tiek atzīta vienīgi pamatojoties uz valsts vērtējumu un, iespējams, [Tiesu] inspekcijas konsultatīvo atzinumu par tiesneša vai prokurora tīšu nolūku vai rupju neuzmanību, pieļaujot materiāltiesisku kļūdu, neparedzot tiesneša vai prokurora iespēju pilnībā izmantot savas tiesības uz aizstāvību, tādējādi radot iespēju patvaļīgi uzsākt un pabeigt tiesneša vai prokurora mantiskās atbildības pret valsti atzīšanas procedūru?
- 7) Vai [LES] 2. pants, it īpaši pienākums ievērot tiesiskas valsts vērtības, nepieļauj tādu valsts tiesisko regulējumu kā Rumānijas Kriminālprocesa kodeksa 539. panta 2. punkta pēdējais teikums, to skatot kopā ar 541. panta 2. un 3. punktu, kas *sine die* [uz nenoteiktu laiku] un netiešā veidā piešķir atbildētājam ārkārtas *sui generis* pārsūdzības līdzekli galīgajam tiesas nolēmumam par apcietinājuma likumību gadījumā, ja apsūdzētā persona tiek attaisnota, pārsūdzības līdzekli, kas tiek izskatīts vienīgi civillietu tiesā, ja apcietinājuma pirmstiesas procesā pretlikumība nav konstatēta ar krimināllietu tiesas spriedumu, pārkāpjot tiesību normu paredzamības un pieejamības, tiesas specializācijas un tiesiskās drošības principus?”

18. Lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu iesniedzējtiesa lūdza piemērot paātrināto procesu. Ar Tiesas priekšsēdētāja 2019. gada 26. jūnija lēmumu minētais lūgums tika noraidīts. Ar Tiesas priekšsēdētāja 2019. gada 19. septembra lēmumu šai lietai tika piešķirts prioritārs režīms.

19. Rakstveida apsvērumus iesniedza Polijas un Rumānijas valdības, kā arī Eiropas Komisija. 2020. gada 20. un 21. janvārī notika tiesas sēde, kura bija kopīga ar lietām C-83/19, C-127/19 un C-195/19 *Asociația “Forumul Judecătorilor din România”* u.c., C-291/19 SO un C-355/19 *Asociația “Forumul Judecătorilor din România”* u.c. un kurā mutvārdu apsvērumus sniedza šādas ieinteresētās personas: *Asociația “Forumul Judecătorilor din România”* (“Tiesnešu foruma apvienība”), *Asociația “Mișcarea pentru Apărarea Statutului Procurorilor”* (apvienība “Prokuroru statusa aizsardzības kustība”), Augstākā tieslietu padome [*Superior Council of Magistracy*] (SCM), OL, *Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție – Procurorul General al României* (ģenerālprokurors), Beļģijas, Dānijas, Nīderlandes, Rumānijas un Zviedrijas valdības, kā arī Komisija. Nīderlandes un Rumānijas valdības, kā arī Komisija sniedza mutvārdu apsvērumus tieši attiecībā uz šo lietu.

IV. Analīze

20. Atbildi uz iesniedzējtiesas pirmo, otro un trešo jautājumu esmu ierosinājis savu paralēlo secinājumu lietā *Asociația Forumul Judecătorilor din România* u.c., kuri sniegti šajā pašā dienā un uz kuriem es nevaru neatsaukties, 120.–172. punktā. Šā iemesla dēļ šajos secinājumos es neizvērtēšu nedz pirmā, otrā un trešā jautājuma pieņemamību, nedz to būtību. Turpinājumā pievērsīšos ceturtajam līdz septītajam jautājumam, proti, jautājumiem par valsts atbildību un tiesnešu civiltiesisko atbildību.

21. Attiecībā uz izskatāmo lietu varētu īpaši piebilst, ka – tāpat kā gadījumā ar attiecīgajām valsts tiesību normām lietā *Asociația Forumul Judecătorilor din România* u.c.⁵ – arī šī lieta ir saistīta ar valsts tiesību normām, uz kurām attiecas SPM lēmuma pielikums. Valsts atbildības sistēma un iespējamā vēlākā tiesnešu civiltiesiskā atbildība par tiesas kļūdu ir krustpunktā starp tiesnešu

⁵ Skat. secinājumu lietā *AFJR* 173.–182. punktu.

neatkarību un viņu atbildību. Šādā veidā to, līdzīgi kā elementus, kas izskatīti manos secinājumos iepriekšminētajās lietās, noteikti var attiecināt uz pienākumu “nodrošināt pārredzamāku un efektīvāku tiesas procesu [..]”, kas ir minēts Lēmuma par SPM pielikumā.

22. Šie secinājumi ir strukturēti šādi. Sākumā es izvērtēšu prejudiciālo jautājumu pieņemamību un ierosināšu tos pārformulēt (A). Pievērsoties lietai pēc būtības (B), vispirms izklāstīšu vispārējo kontekstu (1) un pēc tam aplūkošu to, kas šķiet esam apstrīdētie sistēmas elementi, lai pārbaudītu to saderību galvenokārt ar Hartas 47. panta otro daļu (2).

23. Visbeidzot, šie secinājumi attiecas tikai uz valsts atbildību un *tiesnešu* civiltiesisko atbildību. Lai gan valsts tiesiskais regulējums, kā arī iesniedzējtiesas uzdotie prejudiciālie jautājumi attiecas gan uz *tiesnešu*, gan *prokuroru* civiltiesisko atbildību, izskatāmā lieta, runājot par faktiem, attiecas vienīgi uz tiesas kļūdu, kas varētu būt pieļauta tiesas nolēmumā.

A. Par prejudiciālo jautājumu pieņemamību un to pārformulēšanu

1. Pieņemamība

24. Savos rakstveida apsvērumos Rumānijas valdība ir norādījusi, ka izskatāmajā lietā visi prejudiciālie jautājumi ir nepieņemami. Runājot par ceturto līdz sestā jautājuma pieņemamību, iesniedzējtiesas minētajām Savienības tiesību normām, proti, LES 2. pantam un 4. panta 3. punktam pamatlietā neesot nozīmes. Šīm normām, kā arī Hartai esot nozīme tikai tad, ja dalībvalstis rīkojas, piemērojot Savienības tiesības. Turklāt sestais jautājums, kurā faktiski ir atsauce uz Likuma Nr. 303/2004 96. panta 8. punktu, pārsniedzot pamatlietas priekšmetu. Šī tiesību norma attiecas uz prasību, kuras mērķis ir atzīt tiesnešu personīgo atbildību, kas netiekot aplūkota iesniedzējtiesā izskatāmajā lietā. Visbeidzot, septītais jautājums ietverot nepamatotus apsvērumus un radot jautājumu par hipotētisku interpretāciju, kam neesot nekādas ietekmes uz pamatlietas izspriešanu.

25. Komisija arī apgalvo, ka visi prejudiciālie jautājumi ir nepieņemami. Tā uzsver, ka Likuma Nr. 303/2004 96. pantā paredzētā tiesvedība sastāv no diviem posmiem. Pirmais posms attiecas uz valsts atbildību. Ja pirmajā posmā ir konstatēta valsts atbildība, otrajā posmā Finanšu ministrija var celt prasību par attiecīgā tiesneša personīgās atbildības atzīšanu saistībā ar tiesas kļūdu. Tomēr prasības pret valsti apmierināšana automātiski nav pamats tiesvedības ierosināšanai pret tiesnesi. Ņemot vērā visas šīs iezīmes, Komisija apgalvo, ka pirmais līdz sestais jautājums ir nepieņemami, jo Savienības tiesību normas, kuru interpretācija tiek lūgta, attiecas uz šīs tiesvedības otro posmu, savukārt šī lieta skar pirmo posmu par valsts atbildības noteikšanu. Līdz ar to Komisija apgalvo, ka lūgtajai Savienības tiesību interpretācijai neesot nekādas saistības nedz ar pamatlietas faktiskajiem apstākļiem, nedz tās priekšmetu. Visbeidzot, Komisija arī uzskata, ka septītais jautājums ir nepieņemams, jo iesniedzējtiesa neesot iesniegusi Tiesai vajadzīgo informāciju, lai būtu iespējams sniegt lietderīgu atbildi.

26. Polijas valdība ir iesniegusi apsvērumus tikai par ceturto līdz septīto jautājumu. Šī valdība uzskata, ka minētie jautājumi ir nepieņemami, jo Savienības tiesības nav piemērojamas pamatlietā aplūkotajai juridiskajai problemātikai. Iesniedzējtiesas lūgtā Savienības tiesību normu interpretācija nav nepieciešama šīs lietas izlemšanai. Prejudiciālie jautājumi esot uzdoti lietā, kas attiecas uz tīri iekšējiem apstākļiem un valsts tiesību normām, ko dalībvalsts ir pieņēmusi savas

ekskluzīvās kompetences jomā. Pamatlietā prasītājs nelūdz zaudējumu atlīdzību Savienības tiesību aktu pārkāpuma dēļ. Savienības tiesībās neesot paredzēti nekādi pienākumi saistībā ar tiesvedību par zaudējumu atlīdzību saistībā ar valsts tiesību aktu pārkāpumiem.

27. Es saprotu un daļēji piekrītu it īpaši Komisijas bažām par sestā jautājuma pieņemamību. Tomēr kopumā es joprojām ierosinu Tiesai ceturto, piekto un sesto jautājumu atzīt par pieņemamiem. Savukārt septītais jautājums patiešām ir nepieņemams.

28. Pirmkārt, kā minēts manos secinājumos lietā *Asociația Forumul Judecătorilor din România* u.c.⁶, apsvērumi par Eiropas Savienības kompetences neesamību valsts atbildības jomā saistībā ar tiesas kļūdu ir saistīti nevis ar jautājumu pieņemamību, bet gan ar Tiesas kompetenci. To pašu iemeslu dēļ, kas izklāstīti šajos secinājumos, es ierosinu, ka šie jautājumi ietilpst Tiesas kompetencē atbilstoši LESD 267. pantam⁷.

29. Otrkārt, piekrītu, ka iesniedzējtiesa, atsaucoties uz LES 2. pantu un 4. panta 3. punktu, lai novērtētu, vai šīs tiesību normas nepieļauj attiecīgo valsts tiesisko regulējumu, nav pamatojusies uz atbilstošām tiesību normām. Tomēr, ja šīs tiesību normas varētu tikt aizstātas ar SPM lēmumu, piemērojot to kopā ar Hartu un/vai LES 19. panta 1. punktu, diez vai varētu apgalvot, ka īpaši ceturtais un piektais jautājums nav būtisks iesniedzējtiesā izskatāmajā lietā.

30. Tādējādi, pretēji Komisijas apgalvojumiem, *ceturtais un piektais jautājums* īpaši attiecas uz Likuma Nr. 303/2004 96. panta 3. punkta a) un b) apakšpunktā ietvertās tiesas kļūdas definīcijas piemērošanu tiesvedības posmā, kura mērķis ir noteikt valsts atbildību, kas tieši ir iesniedzējtiesā ierosinātās tiesvedības konteksts. Šķiet, ka šajos apstākļos jautājumi par Savienības tiesībās paredzētā tiesu neatkarības principa ietekmi uz režīma, kas reglamentē valsts atbildību par tiesas kļūdu, vērtējumu patiešām attiecas uz lietas būtību.

31. Protams, ar *sesto jautājumu* ir citādi. Šis jautājums, lai arī tajā ir minēts Likuma Nr. 303/2004 96. panta 3. punkts, patiesībā attiecas uz tiesu varas pārstāvju (vēlāko) civiltiesisko atbildību, ko reglamentē minētā likuma 96. panta 7.–10. punkts. Tādējādi ierosinājums, ka Finanšu ministrija kādu dienu varētu celt regresa prasību pret tiesnesi, kurš, iespējams, pieļāvis kļūdu, ar nosacījumu, ka vispirms tiek apmierināta šobrīd izskatāmā prasība par valsts atbildību, paliek tikai hipotēzes līmenī iesniedzējtiesā izskatāmajā tiesvedībā.

32. Turklāt, ņemot vērā neseno Tiesas nolēmumu *Miasto Łowicz*, varētu arī apgalvot, ka izskatāmajā tiesvedībā atbilde uz sesto jautājumu nav vajadzīga, lai iesniedzējtiesa varētu taisīt spriedumu⁸. Vēl jo vairāk, ja apstāklis, ka pret vairākiem tiesnešiem ir ierosināta disciplinārlieta un par to tiesnešu rīcību, kuri šajās lietās ir iesnieguši konkrētos lūgumus sniegt prejudiciālu nolēmumu, tiek veikta iepriekšēja izmeklēšana saistībā ar ierosināto disciplinārlietu⁹, nav pietiekams, lai sasniegtu mērķi, runājot par lietas pieņemamību, patiešām būtu grūti saprast, kā ar sesto jautājumu jebkad varētu sasniegt šādu mērķi.

33. Tomēr Tiesas apgalvojumu spriedumā *Miasto Łowicz* es saprotu kā saiknes neesamības problemātiku starp ārkārtīgi plašiem prejudiciālajiem jautājumiem un konkrētajām lietām, kurās tie ir uzdoti. Neviena tiesa, tostarp šī Tiesa, nevar abstrakti veikt analīzi par iespējamo

⁶ Skat. secinājumu lietā *AFJR* 78. punktu.

⁷ Skat. secinājumu lietā *AFJR* 79. punktu.

⁸ Spriedums, 2020. gada 26. marts, *Miasto Łowicz* un *Prokurator Generalny zastępowany przez Prokuraturę Krajową* (Tiesnešu disciplinārais režīms) (C-558/18 un C-563/18, EU:C:2020:234, 45. punkts).

⁹ Turpat, 20., 21. un 54. punkts.

disciplinārlietu izmantošanu politiski nekorektā veidā, pamatojoties uz necīgu informācijas apjomu. Tiesa nav starptautiska padomdevēja struktūra, kas brīvi varētu komentēt politisko situāciju un ieteikt paraugpraksi. Tiesa var norādīt uz konkrētu normu vai principu pārkāpumu. Tomēr, lai tas notiktu, ir jāiesniedz konkrēti apsvērumi, ja ne pat pierādījumi. Tā tas īpaši ir gadījumā, kad būtībā tiek apgalvots, ka konkrēti noteikumi vai prakse tiek piemēroti citādi, nekā rakstīts uz papīra¹⁰.

34. Līdz ar to es neinterpretētu spriedumu *Miasto Łowicz* kā aizliegumu tam, ko vislabāk varētu saukt par “tiesas paš aizsardzību”, proti, situāciju, kurā tiesnesis, kas izskata konkrētu lietu, kura pēc būtības stingri ietilpst Savienības tiesību piemērošanas jomā klasiskajā izpratnē, izvirza plašākus strukturālus jautājumus attiecībā uz valsts procedūram vai iestādēm, uzskatot, ka tie varētu izraisīt bažas par viņa neatkarību¹¹. Tā patiešām būtu diezgan radikāla atkāpe no šīs Tiesas prakses, kas vienmēr ir bijusi samērā saudzīga šādu vispārēju jautājumu, kuri pārsniedz konkrētās lietas robežas, atzišanā par pieņemamiem, parasti atsaucoties uz tās partneru dalībvalstīs uzdoto prejudiciālo jautājumu atbilstības pieņemumu¹².

35. Ņemot vērā šos precizējumus, es ierosinu iesniedzējtiesas sesto jautājumu atzīt par pieņemamu galvenokārt trīs iemeslu dēļ.

36. Pirmkārt, pastāv būtiska saikne. Pirmais posms, kas attiecas uz tiesvedību pret valsti, tostarp tiesas kļūdas konstatēšanu, ir kā vārti un *sine qua non nosacījums* attiecībā uz otro posmu, kas ietver iespējamo tiesneša personīgo atbildību. Turklāt, šķiet, ka Likuma Nr. 303/2004 96. panta 3. punktā ietvertā tiesas kļūdas jēdziena definīcija ir būtiska abos procedūras posmos. Otrajā posmā, gadījumā, ja tas tiek īstenots, ir tikai vēl jākonstatē tās attiecīgā tiesneša rīcības subjektīvās pazīmes, kas saskaņā ar Likuma Nr. 303/2004 99.¹ pantu ir uzskatāmas par ļaunticīgu rīcību vai rupju neuzmanību.

37. Otrkārt, izņemot šo būtisko pārklāšanos, ciktāl tas attiecas uz izmantoto pamatjēdzienu, šķiet, ka iesniedzējtiesas bažas ir tieši balstītas uz saikni starp tiesvedību par valsts atbildības noteikšanu un turpmāko regresa prasību, ko Finanšu ministrija, iespējams, var celt pret tiesnesi, kurš pieļāvis tiesas kļūdu. Turklāt “automātiskums” vai tā neesamība starp prasības pret valsti apmierināšanu un pamatu celt prasību pret tiesnesi ir jautājums, ko ir apsprieduši lietas dalībnieki un kas, šķiet, nav atrisināts.

38. Treškārt, jebkura šīs lietas vispārējā novērtējuma pamats ir tieši šī materiāltiesiskā un procesuālā saikne starp abiem posmiem. Galu galā, galvenokārt tieši iespēja valstij celt regresa prasību pret konkrēto tiesnesi iespējami var tikt apspriesta saistībā ar jautājumu par tiesu neatkarību. Turpretim, ņemot vērā arī Tiesas judikatūru valsts atbildības jomā (par Savienības tiesību pārkāpumiem), nebūtu uzreiz skaidrs, kā strukturāls jautājums par to, vai privātpersonai ir vai nav iespēja celt prasību, lai sauktu valsti pie atbildības par tās tiesu pieļautajiem tiesību pārkāpumiem, nekavējoties radītu iespējamu apdraudējumu konkrētā tiesneša neatkarībai¹³.

¹⁰ Ciktāl tas attiecas uz atsevišķiem scenārijiem kopā ar ierosinājumu par to, kas ir aplūkojams un konstatējams katrā individuālajā gadījumā, skat. secinājumu lietā *AFJR* 240.–248. punktu.

¹¹ Kas savā ziņā skar tikai to, kā formāli uzdot jautājumu – proti, jautājumu i) “Vai valsts disciplinārlietu sistēma ir saderīga ar Savienības prasībām par tiesu neatkarību, jo tiesnesim X draud disciplinārsods?” var viegli pārformulēt par jautājumu ii) “Vai prasītāja A tiesības uz taisnīgu tiesu lietā, kas skar Savienības tiesības, neapdraud apstākļi, ka lietu izskata tiesnesis X, kuram draud disciplinārsods, ja viņš vai viņa nelems noteiktā veidā?”

¹² Kā piemēru skat. spriedumus, 2013. gada 14. marts, *Aziz* (C-415/11, EU:C:2013:164, 32. un nākamie punkti), vai 2017. gada 9. novembris, *Ispas* (C-298/16, EU:C:2017:843, 20. un nākamie punkti).

¹³ Tiesa, kā tas tiks apspriests tālāk šo secinājumu 93. punktā, ņemot vērā prejudiciālo jautājumu būtību, ir izslēgusi to, ka prasība par valsts atbildības sistēmu par tās tiesu pieļautajām kļūdām būtu apdraudējums konkrēta tiesneša neatkarībai.

39. Visbeidzot, es tomēr piekritu Komisijai un Rumānijas valdībai, ka *septītais jautājums* ir jāatzīst par nepieņemamu.

40. Ar septīto jautājumu iesniedzējtiesa jautā, vai Savienības tiesības nepieļauj tādu valsts tiesisko regulējumu kā [Rumānijas] Kriminālprocesa kodeksa 539. panta 2. punkts, to skatot kopā ar šī kodeksa 541. panta 2. un 3. punktu, kas, kā uzskata iesniedzējtiesa, personai, kura tiek attaisnota, *sine die* [uz nenoteiktu laiku] piešķir ārkārtas pārsūdzības līdzekli tiesas nolēmumam par apcietinājuma likumību, kas tiek izskatīts civillietu tiesā, ja apcietinājuma pirmstiesas procesā pretlikumība nav konstatēta ar krimināllietu tiesas spriedumu. Iesniedzējtiesa uzskata, ka tas ir pretrunā tiesību normu paredzamības un pieejamības, tiesas specializācijas un tiesiskās drošības principiem.

41. Tomēr lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu nav paskaidroti konkrētie iemesli, kuru dēļ iesniedzējtiesa ir uzdevusi šo jautājumu vai kādēļ tā to uzskata par nepieciešamu pamatlietā. Nolēmumā par prejudiciālo jautājumu uzdošanu ir citēts vienīgi Kriminālprocesa kodeksa 539. panta 2. punkts un 541. panta 2. un 3. punkts. Nesniedzot nekādu skaidrojumu vai kontekstu attiecībā uz šīm tiesību normām, prejudiciālajā jautājumā ir ietverta vērtējoša to interpretācija. Šī interpretācija ir diezgan neskaidra un neizriet no attiecīgajām valsts tiesību normām. Tādēļ ar šo jautājumu Tiesa tiek aicināta apstiprināt konkrētu valsts tiesību aktu interpretāciju¹⁴, nesniedzot tai vajadzīgo informāciju par konkrēto noteikumu nozīmi pamatlietā.

42. Tādējādi septītais jautājums neatbilst Tiesas Reglamenta 94. panta prasībām.

2. Jautājumu pārformulēšana

43. Ar ceturto līdz sesto jautājumu būtībā tiek jautāts par LES 2. panta un 4. panta 3. punkta interpretāciju, lai novērtētu, vai šīs normas nepieļauj attiecīgo valsts tiesisko regulējumu. Lai arī ceturtais un piektais prejudiciālais jautājums attiecas uz dažādiem tiesas kļūdas definīcijas elementiem, lai noteiktu valsts atbildību, sestais jautājums ir par regresa prasību, ko Finanšu ministrija var celt civillietu tiesā, par tā tiesneša civiltiesiskās atbildības iestāšanos, kurš ir pieļāvis attiecīgo kļūdu.

44. Pirmkārt, manuprāt, šie jautājumi ir jāizskata kopā. Tie attiecas uz dažādiem regulējuma aspektiem un posmiem, kas galu galā varētu būt tā konkrētā tiesneša civiltiesiskās atbildības iestāšanās pamats, kurš pieļāvis tiesas kļūdu. Pēdējais patiešām ir jautājums, kas varētu tikt uzskatīts par potenciāli problemātisku tiesu neatkarības ziņā, to iemeslu dēļ, kas minēti, runājot par pieņemamību¹⁵.

45. Tomēr, otrkārt, lai varētu sniegt lietderīgu atbildi uz šiem prejudiciālajiem jautājumiem, es uzskatu, ka tie ir jāpārformulē. Runājot par piemērojamajiem Savienības tiesību aktiem, šajos jautājumos atsauce ir vienīgi uz LES 2. pantu un 4. panta 3. punktu. Manuprāt, tie ir jāsaprot kā atsauce uz Hartas 47. panta otro daļu, iespējams, kopā ar LES 19. panta 1. punkta otro daļu.

46. Nolēmuma par prejudiciālo jautājumu uzdošanu pamatojumā, lai gan tas nav minēts jautājumu tekstā, ir plaša atsauce uz LES 19. panta 1. punktu. Turklāt bažas, kas ir visu prejudiciālo jautājumu pamatā, ir saistītas ar to, kā tiesvedība saistībā ar valsts atbildības noteikšanu, ja pēc tam tiek celta regresa prasība pret konkrēto tiesnesi, varētu ietekmēt tiesu varas

¹⁴ Līdzīgi – skat. manus nesenos secinājumus lietā *Hochtief Solutions Magyarországi Fióktelepe* (C-620/17, EU:C:2019:340, 36. punkts).

¹⁵ Šo secinājumu 35.–38. punkts.

neatkarību. Šis princips ir nostiprināts gan Hartas 47. panta otrajā daļā, gan LES 19. panta 1. punkta otrajā daļā. Tādējādi abi šie noteikumi ir konkrētāks lūguma sniegt prejudiciālo nolēmumu juridiskais pamats, kas precīzāk izsaka tiesiskuma vērtību, kura nostiprināta LES 2. pantā¹⁶.

47. Ciktāl tādā lietā kā izskatāmā lieta tas attiecas uz saikni starp Hartas 47. panta otro daļu un LES 19. panta 1. punkta otro daļu, es jau esmu sīki paskaidrojis, kāpēc uzskatu, ka atbilstošs novērtējuma kritērijs galvenokārt būtu Hartas 47. panta otrā daļa, kuras piemērošana atsevišķiem Rumānijas tiesu varas sistēmas elementiem ir pamatota ar SPM lēmumu un Pievienošanās aktu¹⁷. Šie apsvērumi, manuprāt, ir vienlīdz piemērojami arī šajā lietā. Proti, uzskatāms, ka konkrētajās jomās, uz ko attiecas SPM kritēriji, Rumānija īsteno Savienības tiesības Hartas 51. panta 1. punkta izpratnē, tādējādi kļūst piemērojama Hartas 47. panta otrā daļa¹⁸.

48. Turklāt prejudiciālie jautājumi attiecas uz tiesu varas neatkarību “kopumā”. Tādējādi tie nepārprotami izvirza transversālu jautājumu, kas ir nozīmīgs attiecībā uz to tiesu neatkarību, kuras var tikt aicinātas lemt par Savienības tiesību piemērošanu vai interpretāciju¹⁹. Lai arī varētu būt šaubas par to, kādu pievienoto vērtību juridiskā pamata vai precīzākas analīzes ziņā radītu vienlaicīga, nevis ekskluzīva atsaukšanās uz LES 19. panta 1. punkta otro daļu tādā lietā kā izskatāmā lieta²⁰, nevar noliegt, ka uz izskatāmo lietu, ciktāl tiek skarti ceturtais un piektais prejudiciālais jautājums²¹, ir attiecināma minētā tiesību norma.

49. Ņemot vērā minēto, ir jāatceras, ka Tiesas uzdevums ir interpretēt visas Savienības tiesību normas, kas valsts tiesām ir vajadzīgas, lai tās varētu izskatīt attiecīgās lietas, pat ja šīs normas nav tieši norādītas prejudiciālajos jautājumos²².

50. Tādēļ es ierosinu pārformulēt prejudiciālos jautājumus tādējādi, ka ar tiem tiek jautāts, vai Hartas 47. panta otrā daļa un LES 19. panta 1. punkta otrā daļa ir jāinterpretē tādējādi, ka tās nepieļauj valsts tiesību normas, kas reglamentē valsts atbildības iestāšanos par tiesas pieļautām kļūdām, piemēram, Likuma Nr. 303/2004 96. panta 3. punktu, ņemot vērā tiesas kļūdas definīcijas izpratni tiesvedībā par valsts atbildības noteikšanu un iespējamās sekas turpmākajā civilprocesā, kurā valsts var celt regresa prasību pret tiesnesi, kas pieļāvis tiesas kļūdu.

B. Par jautājumu būtību

51. Sākumā izklāstīšu attiecīgo valsts tiesību normu juridisko, kā arī to piemērošanas kontekstu, kas šobrīd lielākoties nav zināms (1). Pēc tam izvērtēšu to, kas varētu šķīst jaunā tiesiskā regulējuma strīdus elementi (2), proti, nenoteiktība, kas kritizēta, definējot tiesas kļūdu valsts atbildības konstatēšanas nolūkos (a), pirms pievērsos apgalvotajiem tā turpmākā procesuālā regulējuma trūkumiem, kas ir tiesnešu civiltiesiskās atbildības iestāšanās pamats (b).

¹⁶ Skat. secinājumu lietā *AFJR* 220. punktu.

¹⁷ Skat. secinājumu lietā *AFJR* 186.–225. punktu.

¹⁸ Skat. arī šo secinājumu 21. punktu.

¹⁹ Šajā nozīmē skat. spriedumus, 2019. gada 24. jūnijs, Komisija/Polija (Augstākās tiesas neatkarība) (C-619/18, EU:C:2019:531, 51. punkts); 2019. gada 19. novembris, A. K. u.c. (Augstākās tiesas Disciplinārlietu palātas neatkarība) (C-585/18, C-624/18 un C-625/18, EU:C:2019:982, 83. punkts), un 2020. gada 26. marts, *Miasto Łowicz un Prokurator Generalny zastępowany przez Prokuraturę Krajową* (Tiesnešu disciplinārais režīms) (C-558/18 un C-563/18, EU:C:2020:234, 34. punkts).

²⁰ Sīkāk skat. secinājumu lietā *AFJR* 212.–225. punktu.

²¹ Šo secinājumu 30. punkts.

²² Kā nesenu piemēru skat. spriedumu, 2020. gada 2. aprīlis, I.N. (C-897/19 PPU, EU:C:2020:262, 43. punkts).

1. Konteksts

52. Jānorāda uz trim elementiem, proti: vispārējais likumdošanas konteksts, kurā tika pieņemti apstrīdētie grozījumi (a), to novērtējums un problemātika, uz ko norādījušas dažādas starptautiskas organizācijas, un šo organizāciju sniegto ieteikumu raksturs (b), kā arī jaunās procedūras un sistēmas praktiskas piemērošanas neesamība valsts līmenī (c).

a) Vispārējais likumdošanas konteksts

53. 2018. gadā ar Likumu Nr. 242/2018 tika grozīts Likuma Nr. 303/2004 96. pants, kas ir valsts tiesību norma, par kuru iesniedzējtiesa ir uzdevusi prejudiciālos jautājumus.

54. Tomēr, kā savos rakstveida apsvērumos ir paskaidrojusi Komisija un Rumānijas valdība, pašreizējais tiesas kļūdas definīcijas formulējums izriet no sākotnējā projekta tekstā izdarītajiem grozījumiem, kas tika mainīts pēc diviem secīgiem *Curtea Constituțională România* (Konstitucionālā tiesa, Rumānija) nolēmumiem, ar kuriem iepriekšējie attiecīgās normas projekti tika atzīti par Konstitūcijai neatbilstošiem²³. Rumānijas valdība precizēja, ka *Curtea Constituțională* (Konstitucionālā tiesa) šo likuma trešo versiju, atšķirībā no abām iepriekšējām redakcijām, ir atzinusi par atbilstīgu Konstitūcijai²⁴.

55. Papildus iepriekš minētajiem grozījumiem Likumā Nr. 303/2004 ar Likumu Nr. 234/2018²⁵ tika grozīts Likums Nr. 317/2004 par *Consiliul Superior al Magistraturii* (Augstākā tieslietu padome, turpmāk tekstā – “ATP”), iekļaujot tajā jaunu normu, proti, 74.¹ pantu, ar ko tiek reglamentēta procedūra, saskaņā ar kuru Tiesu inspekcija (*Inspectia Judiciară*) pēc Finanšu ministrijas pieprasījuma izvērtē, vai tiesnesis vai prokurors, kurš pieļāva tiesas kļūdu, pildīja pienākumus ļaunticīgi vai pieļaudams rupju neuzmanību²⁶.

56. No Tiesas rīcībā esošajiem lietas materiāliem izriet, ka pirms 2018. gadā izdarītajiem grozījumiem saskaņā ar Likuma Nr. 303/2004 noteikumiem valsts atbildība par tiesas kļūdu iestājās tikai gadījumā, ja iepriekš ar galīgu nolēmumu bija konstatēta tiesneša kriminālatbildība vai disciplināratbildība²⁷. Tobrīd, bija paredzēts, ka, nesniedzot papildu precizējumus attiecībā uz kompetento iestādi vai procedūru, valsts var celt regresa prasību pret tiesnesi rupjas neuzmanības vai ļaunticīgas rīcības gadījumā²⁸.

²³ *Curtea Constituțională* (Konstitucionālā tiesa) nolēmumi Nr. 45/2018, 2018. gada 30. janvāris, 2018. gada 5. marta *Monitorul Oficial al României*, I daļa, Nr. 199, un Nr. 252/2018, 2018. gada 19. aprīlis, 2018. gada 9. maija *Monitorul Oficial al României*, I daļa, Nr. 399.

²⁴ Nolēmums Nr. 417, 2018. gada 19. jūnijs, 2018. gada 27. jūnija *Monitorul Oficial al României*, I daļa, Nr. 534.

²⁵ 2018. gada 8. oktobra *Monitorul Oficial al României*, I daļa, Nr. 850.

²⁶ Šīs tiesību normas kopsavilkums ir šāds – Tiesu inspekcija pārbaudi veic trīs tiesnešu vai trīs prokuroru komisijas sastāvā atkarībā no pārbaudāmās personas amata. Pārbaudi pabeidz 30 dienu laikā no pieprasījuma saņemšanas ar iespēju to pagarināt līdz 30 dienām, ko nosaka galvenais inspektors. Šāda pārbaude ir iespējama arī tad, ja attiecīgā persona vairs neieņem tiesneša vai prokurora amatu (1., 2., 3. un 6. punkts). Attiecīgā tiesneša uzklaušanās ir obligāta, bet tiesneša, pret kuru ir ierosināta pārbaude, atteikums izteikt apsvērumus vai piedalīties uzklaušanāsā tiek norādīts protokolā un tas neliedz pabeigt pārbaudi. Attiecīgais tiesnesis ir tiesīgs iepazīties ar visām pārbaudes ietvaros veiktajām darbībām un prasīt iesniegt pierādījumus savai aizstāvībai. Pārbaudes rezultāti tiek norādīti atzinumā, kas jāapstiprina galvenajam inspektoram, kurš var izdot pamatotu vienreizēju rīkojumu par pārbaudes pabeigšanu (4., 5. un 8. punkts). Visbeidzot, atzinumu dara zināmu Finanšu ministrijai un attiecīgajam tiesnesim (7. punkts).

²⁷ Saskaņā ar iepriekšējo Likuma Nr. 303/2004 96. panta 4. punkta redakciju, pirms tajā tika izdarīti grozījumi, kā tā ir atspoguļota Venēcijas komisijas Atzinumam Nr. 924/2018 pievienotajā dokumentā CDL-REF(2018)023, “cietušais ir tiesīgs saņemt atbildību par materiālo kaitējumu, kas radies tiesas kļūdas dēļ, kura pieļauta, izskatot lietu, kas nav krimināllieta, vienīgi gadījumā, ja iepriekš ar galīgu nolēmumu ir konstatēta tiesneša vai prokurora kriminālatbildība vai disciplināratbildība, atkarībā no gadījuma, par nodarījumu, kas izdarīts tiesas procesā, un ja šis nodarījums varētu būt ietekmējis tiesas kļūdas rašanos”.

²⁸ Saskaņā ar iepriekšējo Likuma Nr. 303/2004 96. panta 7. punkta redakciju, pirms tajā tika izdarīti grozījumi, kā tā ir atspoguļota Venēcijas komisijas Atzinumam Nr. 924/2018 pievienotajā dokumentā CDL-REF(2018)023, “pēc tam, kad, pamatojoties uz galīgu nolēmumu, kas pieņemts saskaņā ar 6. punktu, valsts ir atbildzinājusi kaitējumu, tā var celt prasību par zaudējumu atbildību pret tiesnesi vai prokuroru, kas ļaunticīgi vai aiz rupjas neuzmanības ir pieļāvis tiesas kļūdu, kuras dēļ tika nodarīts kaitējums”.

57. Tādējādi ar Likumu Nr. 303/2004 tika ieviestas divas būtiskas strukturālas izmaiņas saistībā ar iepriekšējo pieeju tiesnešu atbildībai. Pirmkārt, ar to tika grozīti nosacījumi prasības celšanai, lai konstatētu valsts atbildību par tiesas kļūdu. Lai celtu prasību par valsts atbildību, vairs nav jābūt pieņemtam galīgam nolēmumam krimināllietā vai disciplinārlietā, ar ko konstatēta tiesas kļūda. Tas, vai ir pieļauta tiesas kļūda, tiek pārbaudīts, tieši izskatot pret valsti ierosināto lietu, atbilstoši jaunajiem kritērijiem, kas noteikti Likuma Nr. 303/2004 96. panta 3. punktā.

58. Otrkārt, valsts iespējas celt regresa prasību pret tiesnesi, kura nolēmums ir valsts atbildības pamatā, vairs nav tikai valsts ziņā, nesniedzot turpmākus precizējumus, kā tas acīmredzot bija iepriekš. 96. panta 7.–10. punktā ir paredzēta jauna procedūra, kurā par kompetento iestādi ir izraudzīta Finanšu ministrija. Minētā ministrija divu mēnešu laikā *nodod* lietu Tiesu inspekcijai, kurai savukārt ir jāizvērtē, vai tiesnesis ir pieļāvis tiesas kļūdu, pildot savus pienākumus ļaunticīgi vai pieļaudams neuzmanību. Ņemot vērā šo konsultatīvo atzinumu un pamatojoties uz savu vērtējumu, Finanšu ministrija, ja tā uzskata, ka tiesas kļūda ir radusies ļaunticīgas rīcības vai rupjas neuzmanības dēļ, ceļ regresa prasību pret tiesnesi tā tiesu apgabala apelācijas tiesas civillietu palātā, kurā atbildētājs tiesnesis dzīvo (vai blakusesošā apgabala apelācijas tiesā, ja atbildētājs ieņem tiesneša amatu tā apgabala apelācijas tiesā, kurā atrodas viņa dzīvesvieta).

59. Tiesas sēdē Rumānijas valdība apgalvoja, ka Likuma Nr. 303/2004 grozījumu mērķis bija nodrošināt privātpersonu tiesību efektīvu aizsardzību tiesā. Izvērtējot iepriekšējo procesuālo kārtību, patiešām varētu rasties jautājums, vai privātpersona šādu sistēmu uzskatīs par taisnīgu un efektīvu savu tiesību aizsardzību. Ja pareizi saprotu agrāko regulējumu – lai privātpersona vispār varētu celt prasību par valsts atbildības noteikšanu (tagad tas ir pirmais posms), vispirms bija jābūt pieņemtam attiecīgo tiesnesi notiesājošam galīgam spriedumam krimināllietā vai disciplinārlietā. Ja kārtība patiešām bija tāda, tad būtu pārsteidzoši, ja kāda privātpersona jebkad būtu varējusi saņemt kaitējuma atlīdzību no valsts. Tiesneša iepriekšēja notiesāšana, protams, tostarp pierādot krāpniecības un/vai rupjas neuzmanības subjektīvās pazīmes, ir ļoti augsts sliekšnis valsts atbildības noteikšanai. Šī atbildība, ja tā ir daļa no vispārējās valsts atbildības sistēmas par pārkāpumiem, kas attiecināmi uz valsts varas īstenošanu, ir daudz tuvāka objektīvai atbildībai saistībā ar konkrētu rezultātu²⁹. Turklāt ir arī diezgan skaidrs, ka jebkura šādas prasības (neatkarīgi no tā, vai tā attiecas uz krimināllietu vai disciplinārlietu) celšana un uzturēšana visticamāk nebūs pieejama personai, kurai, iespējams, nodarīts kaitējums un kuras piekļuve tiesiskās aizsardzības līdzekļiem ir pilnībā atkarīga no valsts iestāžu rīcības.

60. Tāpat arī šķiet, ka iespēja valstij celt regresa prasību pret privātpersonu vienmēr ir bijusi paredzēta spēkā esošajos tiesību aktos. Tomēr pieņemu, ka līdzīgi kā vairākās citās dalībvalstīs šī iespēja ir valsts konstitucionālo tiesību “noputējušie bēniņi”, tā ir maz pētīta un praktiski nekad nav izmantota. Tomēr šķiet, ka mainījies ir vienīgi tas, ka atšķirībā no iepriekšējās sistēmas, kurā bija paredzēta šāda iespēja, bet nebija noteikta nekāda tās īstenošanas procedūra, šobrīd ir ieviesta šāda procedūra.

²⁹ Par atbildību saistībā ar tiesu aktiem Savienības tiesību jomā skat., piemēram, Martín Rodríguez, P. “State Liability for Judicial Acts in European Community Law: the Conceptual Weaknesses of the Functional Approach”, *Columbia Journal of European Law*, 11. sēj., 3. izdevums, 2005, 605.–621. lpp., īpaši 614. un nākamās lpp. Vispārīgi skat., piemēram, Fairgrieve, D., *State Liability in Tort: a Comparative Law Study*, Oxford University Press, 2003, vai Oliphant, K. (izd.), *The Liability of Public Authorities in Comparative Perspective*, Intersentia, 2016.

b) Sistēmas novērtējums, ko veikušas starptautiskās organizācijas, un to ieteikumi

61. Nesniedzot nekādu īpašu ieteikumu šajā ziņā, Komisijas ziņojumos par SPM jaunie noteikumi par tiesnešu materiālo atbildību ir minēti kā vieni no problemātiskajiem Tiesu likumu reformas elementiem³⁰, atbalsojot Eiropas Padomes komisijas “Demokrātija caur tiesībām” (turpmāk tekstā – “Venēcijas komisija”) un Eiropas Padomes valstu grupas pret korupciju (turpmāk tekstā – “GRECO”) bažas³¹. Proti, Venēcijas komisija, GRECO un Eiropas Padomes Eiropas Tiesnešu konsultatīvās padome (turpmāk tekstā – “CCJE”) ir kritizējušas ar Likumu Nr. 242/2018 ieviestās normas, kas attiecas uz tiesnešu un prokuroru civiltiesisko atbildību.

62. Venēcijas komisija secināja, ka ar pašreizējo Likuma Nr. 303/2004 96. panta 3. punkta formulējumu ir izpildītas galvenās prasības atbilstoši tiesas kļūdas definīcijai³². Tomēr tā uzskatīja par problemātisku apstākli, ka ATP plēnums nepiedalās procedūrā³³ un ka galveno funkciju veic Finanšu ministrija. Tas ir tādēļ, ka Finanšu ministrija nepārstāv tiesu varu, kā arī tāpēc, ka nepastāv nekādi “tās pašas vērtējuma” kritēriji, uz kuriem šai ministrijai būtu jābalsta savs lēmums, kopā ar Tiesu inspekcijas atzinumu, lai varētu celt regresa prasību pret tiesnesi. Tādēļ, pat ja Venēcijas komisija norāda, ka, tā kā zaudējumi tiek nodarīti valsts līdzekļiem, Finanšu ministrija patiešām varētu celt prasību, tā arī uzsver, ka šai ministrijai tomēr nevajadzētu būt iesaistītai tiesas kļūdas esamības vai iemeslu izvērtēšanā³⁴.

63. Venēcijas komisija arī norādīja, ka ATP izslēgšana būtu jāskata citu tiesību normu kontekstā, piemēram, to, kas attiecas uz *Secția pentru investigarea infracțiunilor din justiție* (Tiesu sistēmā izdarīto noziedzīgo nodarījumu izmeklēšanas nodaļa) (turpmāk tekstā – “TNIN”) izveidi. Vērtējot visu kopsakarā, Venēcijas komisija uzskatīja, ka šie dažādie elementi varētu izraisīt spiedienu uz tiesnešiem, kā arī varētu apdraudēt tiesu varas neatkarību³⁵. Tādēļ Venēcijas komisija ir ieteikusi, ka būtu vēlams, lai regresa prasību, kuras mērķis ir panākt tiesneša civiltiesiskās atbildības iestāšanos, varētu celt tikai pēc tam, kad ATP ir izskatījusi disciplinārlietu³⁶.

64. Pirmajā ziņojumā GRECO ieteica, ka grozījumi, kas ietekmē tiesnešu atbildību par tiesas kļūdām, “būtu jāpārskata, lai nodrošinātu attiecīgā tiesiskā regulējuma pietiekamu skaidrību un paredzamību un novērstu to, ka tas apdraud tiesu varas neatkarību”³⁷. Papildu ziņojumā izvērtējot Likuma Nr. 303/2004 96. panta galīgo redakciju, GRECO uzskatīja, ka šis ieteikums nav īstenots. GRECO norādīja, ka ar šo tiesību normu ieviestā personīgās atbildības sistēma ir apšaubāma, ņemot vērā tās atturošo ietekmi uz tiesnešu neatkarību no izpildvaras. Atgādinot savu nostāju par “funkcionālo imunitāti”, kurai būtu jāpiemīt tiesu varas pārstāvjiem, GRECO

³⁰ Komisijas ziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei par Rumānijas panākumiem saskaņā ar sadarbības un pārbaudes mehānismu, COM(2018) 851, 2018. gada 13. novembris (Komisijas 2018. gada ziņojums par SPM), 3.1. punkts, 3. lpp. Šajā ziņojumā Komisija ieteica “nekavējoties apturēt Tiesu likumu un vēlāk pieņemto ārkārtas rīkojumu īstenošanu” un “pārskatīt Tiesu likumus, pilnībā ņemot vērā SPM ietvaros izteiktos ieteikumus, kā arī Venēcijas komisijas un GRECO sniegtos ieteikumus”.

³¹ Komisijas darba dokuments. Rumānija: Tehniskais ziņojums, kas pievienots Komisijas 2018. gada ziņojumam par SPM, SWD(2018) 551, 6. lpp.

³² Venēcijas komisijas Atzinums Nr. 924/2018 par grozījumiem Likumā Nr. 303/2004 par tiesnešu un prokuroru statusu, Likumā Nr. 304/2004 par tiesu iestāžu organizāciju un Likumā Nr. 317/2004 par Augstāko tieslietu padomi, kuru Komisija pieņēma savā 116. plenārsēdē (Venēcija, 2018. gada 19.–20. oktobris), CDL-AD(2018)017 (turpmāk tekstā – “Venēcijas komisijas Atzinums Nr. 924/2018), 115. punkts.

³³ Turpat, 116. punkts.

³⁴ Turpat, 117. punkts.

³⁵ Turpat, 121. punkts.

³⁶ Turpat, 118. un 122. punkts.

³⁷ GRECO *Ad hoc* ziņojums par situāciju Rumānijā (34. pants), 2018. gada 23. marts, *Greco-AdHocRep(2018)2* (turpmāk tekstā – “GRECO 2018. gada ziņojums”), 47. punkts.

norādīja, ka jautājumus saistībā ar tiesas kļūdām būtu vēlams izlemt apelācijas kārtībā augstākas instances tiesā vai arī kā disciplinārlietu, ko izskata tiesu iestādes. Kā problemātiskus *GRECO* norādīja elementus, ka valsts regresa prasība ir obligāta, ka iestādes nav ieviesušas papildu drošības pasākumus pret risku, ka tiks izdarīts spiediens uz tiesnešiem, ka ATP nepiedalās šajā procedūrā un ka Finanšu ministrijai ir piešķirta nozīmīga loma tiesas kļūdas esamības un tās iemeslu izvērtēšanā³⁸.

65. Visbeidzot, papildus Venēcijas komisijas un *GRECO* jau norādītajiem punktiem *CCJE* uzsvēra, ka tā atbalsta tiesnešu pilnīgu funkcionālo imunitāti. Šī organizācija uzskata, ka vienīgi ļaunticīga rīcība var būt pamats tam, lai iestātos tiesnešu atbildība jebkādas tiesas kļūdas dēļ, noraidot rupju neuzmanību kā tiesnešu materiālās atbildības pamatu šā jēdziena interpretācijas un piemērošanas praktisko grūtību dēļ³⁹. *CCJE* ieteica tiesas kļūdas definīciju papildināt ar nepārprotamu paziņojumu par to, ka tiesnešu atbildība iestājas tikai gadījumā, ja pienācīgā procedūrā tiek konstatēts, ka viņi ir rīkojušies ļaunticīgi vai pieļaudami rupju neuzmanību.

c) *Kāda ir sistēmas (praktiskā) piemērošana?*

66. Es esmu detalizēti izklāstījis kontekstu valsts, kā arī starptautiskās reakcijas līmenī, lai uzsvērtu divus nozīmīgus elementus un minētu vēl vienu.

67. Pirmkārt, runājot par valsts kontekstu, grozījumi Likumā Nr. 303/2004 patiešām tika izdarīti laikā, kas kopumā šķiet diezgan sarežģīts laikposms Rumānijas tiesu varai⁴⁰. Tomēr, ja vien tiesa nevēlas pasludināt notiesājošu spriedumu, balstoties uz laika asociācijām, vienmēr ir jāveic rūpīga analīze par to, kādas tieši izmaiņas ir veiktas un kāpēc. Ja koncentrējas uz detaļām, šķiet, ka priekšplānā izvirzās tas, ka, pirmām kārtām, bija doma nošķirt valsts atbildību un vajadzību pēc iepriekšēja notiesājoša nolēmuma krimināllietā vai disciplinārlietā, kas pasludināts attiecībā uz tiesnesi. Ņemot vērā abu tiesvedību dažādos mērķus un nolūkus, tas ir labi saprotams, it īpaši, ja tiek uzskatīts, ka privātpersonas varētu, varbūt vismaz dažkārt, saņemt atlīdzību valsts atbildības noteikšanas gadījumos. Otrām kārtām, tika ieviests paredzams regulējums attiecībā uz iespēju celt regresa prasību, kas vienmēr ir pastāvējusi, bet acīmredzami, nepastāvot īstenošanas procedūrai un līdz ar to kontroles mehānismam šajā ziņā.

68. Otrkārt, kādas problēmas rada šādas izmaiņas? Rūpīgi izpētot vērtīgos ieteikumus, ko sniegušas dažādas iepriekšējā sadaļā minētās starptautiskās organizācijas, var konstatēt, ka minētie ieteikumi ir normatīvi, paredzami un šajā ziņā politiski. It īpaši šķiet, ka *CCJE* ir skaidri atzīts normatīvais redzējums par to, kas būtu jānosaka tiesību aktos, kuri valstīm būtu jāpieņem šajā jomā. Tādējādi šajos ziņojumos būtībā valsts tiek kritizēta tāpēc, ka tās pieņemtais modelis neattaisno starptautiskās organizācijas cerības un centienus, papildus norādot, ka ir iespējama ļaunprātīga izmantošana.

69. Mērķis noteikti nav mazināt vērtīgo atbalstu, ko šādi ziņojumi var sniegt valstij, kura ir piemērotu modeļu meklējumos. Drīzāk ir jāuzsver atšķirīgais vērtējums, kādu Tiesa ir aicināta veikt, kas nevar būt pamatots ar *ex ante* atbalstītiem *normatīviem* redzējumiem, kuri būtu jāpieņem dalībvalsts tiesību sistēmā. Šis Tiesas vērtējums var būt balstīts tikai uz *ex post*

³⁸ Papildu ziņojums par *Ad hoc* ziņojumu par situāciju Rumānijā (34. pants), 2019. gada 21. jūnijs, *Greco-AdHocRep*(2019)1 (turpmāk tekstā – “*GRECO* 2019. gada papildu ziņojums”), 45.–52. punkts.

³⁹ *CCJE* Biroja atzinums, kas sniegts pēc Rumānijas tiesnešu foruma apvienības pieprasījuma par tiesu varas neatkarību Rumānijā, 2019. gada 25. aprīlis, *CCJE-BU*(2019)4 (turpmāk tekstā – “*CCJE* 2019. gada atzinums”), 34.–44. punkts.

⁴⁰ Skat. secinājumu lietā *AFJR* 250.–256. punktu.

pārbaudītiem *faktiem* vai vismaz pamatoti ticamiem apsvērumiem par sistēmas faktisko darbību un piemērošanu, kuru rezultātā varētu izvirzīt lai arī abstraktu, bet tomēr skaidri pamatotu apsvērumu par *juridisko nesaderību*, pamatojoties uz juridiska pienākuma pārkāpumu.

70. Tomēr minētajos starptautisko organizāciju ziņojumos ir ļoti maz informācijas par specifiskām niansēm, kas tieši varētu atklāt tāda valsts atbildības modeļa nepilnības, kurā vēlāk ir iespējams celt regresa prasību pret konkrēto tiesnesi. Iespējams, vislabāk šīs nepilnības ir atspoguļotas *CCJE* ieteikumā, kurā būtībā norādīts, ka jebkurš modelis, kurā nav iekļauta tiesu varas pārstāvju pilnīga “funkcionālā imunitāte”, ir problemātisks. Tas patiešām ir skaidri pausts normatīvais redzējums par to, kādam jābūt līdzsvaram starp neatkarību un atbildību⁴¹. Tas pats par sevi tomēr nav pierādījums tam, kā tieši tāds modelis kā attiecīgajā dalībvalstī īstenotais nav saderīgs ar tiesu varas neatkarības prasībām, ar nosacījumu, ka valsts procesuālās un institucionālās autonomijas standarta princips nepārvērtīsies tukšā maģiskā formulā.

71. Treškārt un visbeidzot, ir svarīgi norādīt, kā tiesas sēdē to apstiprināja Rumānijas valdība, ka līdz šim nav bijusi nekāda apstrīdēto valsts tiesību normu piemērošanas prakse. Es sapratu, ka vēl nav bijušas tādas lietas, kas būtu izskatītas otrajā posmā, kad, konstatējot valsts atbildību, privātpersona ir saņēmusi atlīdzību no valsts, un Finanšu ministrija pēc Tiesu inspekcijas atzinuma saņemšanas būtu cēlusi regresa prasību pret konkrēto tiesnesi.

72. Attiecībā uz sistēmu, kas ieviesta 2018. gadā, tas ir saprotams. Tomēr ar to ir saistītas vēl divas sekas. Pirmkārt, vērtējumā pēc būtības, kas tiks veikts nākamajā sadaļā, vairāki sistēmas elementi paliek pieņēmuma līmenī, jo nav nekādas piemērošanas prakses.

73. Otrkārt, strukturālā ziņā šis apstāklis ierobežo tās saderības pārbaudes veidu, kas var tikt veikta šobrīd izskatāmajā lietā. Tādējādi Tiesa var vienīgi aplūkot skici – modeli, kā tas norādīts uz papīra. Kā esmu ierosinājis savos paralēlajos secinājumos⁴², faktiski veicot abstraktu saderības pārbaudi, tiesa var veikt trīs veidu vērtējumu: i) izvērtēt modeļa skici vai to, kas minēts uz papīra [tiesību aktā], ii) izvērtēt vairākus tiesību aktus vai tiesību aktu, kā tas tiek piemērots, precizējot izpratni par abstraktā modeļa konkrētiem elementiem, skatot kopā ar citiem dalībvalsts tiesību sistēmas problemātiskajiem noteikumiem vai piemērošanas prakses niansēm, vai galu galā iii) izvērtēt tikai praksi.

74. Ņemot vērā to, ka par iii) punktu informācijas nav, bet par ii) punktu ir ļoti ierobežota informācija, vērtējums, kuram es tagad pievērsīšos, var attiekties tikai uz i) punktu, sniedzot ierobežotu ieskatu attiecībā uz ii) punktu, ja iespējamie modeļa skices elementi tiktu apvienoti ar citiem valsts tiesiskā regulējuma vai procedūras elementiem. Tomēr nemainīgs ir apstāklis, ka, nepastāvot piemērošanas praksei vai ar to saistītiem argumentiem, tostarp valsts tiesas lūgumā par prejudiciālo jautājumu uzdošanu šajā lietā, būtībā nav nekāda taustāma konteksta, kas varētu atspēkot tā modeļa īstenošanu, kas norādīts uz papīra.

⁴¹ Vai arī, iespējams, kādam tam nevajadzētu būt, proti, ņemot vērā plašo uzkrāto empirisko pierādījumu klāstu, it īpaši Centrāleiropas un Austrumeiropas valstīs kopš deviņdesmitajiem gadiem, vispirms tiek ierosināts, ka institucionālie modeļi un struktūras, ko vairākus gadus ir ieteikuši dažādi Eiropas dalībnieki, nav nemaz tik ideāli, runājot par to ietekmi uz atbildību un tiesu procesa efektivitāti. Piemēram, it īpaši skat. Kosar, D., *Perils of Judicial Self-Government in Transitional Societies*, Cambridge University Press, 2016.

⁴² Skat. secinājumu lietā *AFJR* 240.–243. punktu.

2. Vērtējums

75. Izņemot principu, ka valstij ir jāuzņemas atbildība par personām nodarītu kaitējumu saistībā ar Savienības tiesību pārkāpumu, ko pieļāvusi tiesa, kā arī šīs atbildības nosacījumu efektīvu saskaņošanu⁴³, Savienības tiesībās nav paredzēti papildu noteikumi nedz par valsts atbildību saistībā ar tiesas pieļautām kļūdām kopumā, nedz tiesnešu civiltiesisko atbildību.

76. Tādēļ sākumpunkts ir dalībvalstu procesuālās autonomijas princips un apstākļi, ka to tiesu sistēmu organizācija, tostarp noteikumi, kas reglamentē atbildību par tiesas kļūdām, ietilpst to kompetencē. Tomēr minētais neizslēdz to, ka dalībvalstīm ir jāievēro pienākumi, kas tām izriet no Savienības tiesībām, it īpaši tie, kas izriet no Hartas 47. panta otrās daļas (kad tās rikojas tās piemērošanas jomā) un katrā ziņā no LES 19. panta 1. punkta otrās daļas⁴⁴.

77. Ņemot vērā šos apsvērumus, vispirms pievērsīšos problemātikai saistībā ar tiesas kļūdas definīciju tiesvedībā par valsts atbildības noteikšanu (a). Pēc tam es izvērtēšu šādas tiesas kļūdas konstatēšanas ietekmi uz iespējamo vēlāko procedūru, kurā valsts, kuru pārstāv tās Finanšu ministrija, var celt civilprasību par konkrētā tiesneša atbildības iestāšanos ļaunticīgas rīcības vai rupjas neuzmanības gadījumā (b).

a) Tiesas kļūdas definīcijas izpratne valsts atbildības noteikšanā

78. Grozītā Likuma Nr. 303/2004 96. panta 1. punktā kā sākumpunkts ir paredzēts princips par valsts atbildību par tiesas kļūdu. Tā 2. punktā ir precizēts, ka valsts atbildība neizslēdz to tiesnešu (vēlāko) atbildību, kuri ir pildījuši savus pienākumus ļaunticīgi vai pieļaudami rupju neuzmanību, pat ja viņi vairs neieņem šo amatu. Saskaņā ar šīs tiesību normas 5. punktu cietušajam ir jāceļ prasība *tikai* pret valsti, kuru pārstāv Finanšu ministrija.

79. Turklāt Likuma Nr. 303/2004 96. panta 3. punktā ir definēta tiesas kļūda, kas var tikt pieļauta divos dažādos gadījumos: a) attiecībā uz procesuāliem aktiem, kas pieņemti tiesvedībā, un b) pasludinot galīgo spriedumu. Abos gadījumos tiesas kļūdai ir raksturīgi trīs elementi, proti, i) procesuālā akta izpilde ir notikusi, *acīmredzami pārkāpjot* materiāltiesiskās vai procesuālās tiesību normas, vai arī galīgais spriedums ir *acīmredzamā pretrunā* tiesību aktiem vai ir pretstatā faktiskai situācijai, kura izriet no tiesvedībā iegūtajiem pierādījumiem, ii) šāds procesuālais akts vai galīgais spriedums ir saistīts ar personas tiesību, brīvību vai likumīgo interešu *būtisku pārkāpumu*, kā arī iii) tas ir izraisījis zaudējumus, kurus *nebija iespējams novērst* ar vispārējo vai ārkārtas pārsūdzību.

80. No minētās definīcijas izriet, ka valsts atbildība par tiesas kļūdu tiek atzīta ne tikai kā procesuālo aktu rezultāts, bet arī sakarā ar galīgu tiesas nolēmumu saturu, tostarp tiesību interpretāciju un pierādījumu vērtējumu. Turklāt, kā Rumānijas valdība ir paskaidrojusi savos rakstveida apsvērumos, atsaucoties uz *Curtea Constituțională* (Konstitucionālā tiesa) judikatūru, valsts atbildības regulējumu var kvalificēt kā “tiešu un objektīvu”, kas nav atkarīgs no tiesneša rīcības (subjektīvām iezīmēm – ļaunticības vai rupjas neuzmanības).

⁴³ Skat., piemēram, spriedumus, 2003. gada 30. septembris, *Köbler* (C-224/01, EU:C:2003:513); 2006. gada 13. jūnijs, *Traghetti del Mediterraneo* (C-173/03, EU:C:2006:391); 2015. gada 9. septembris, *Ferreira da Silva e Brito* u.c. (C-160/14, EU:C:2015:565).

⁴⁴ Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2019. gada 24. jūnijs, Komisija/Polija (Augstākās tiesas neatkarība) (C-619/18, EU:C:2019:531, 52. punkts).

81. Šajā kontekstā, kā arī runājot par pirmo posmu, kas attiecas uz valsts atbildību, iesniedzējtiesa apšaubā iepriekš minētās jēdziena “tiesas kļūda” definīcijas saderību ar Savienības tiesībām. Lai gan iesniedzējtiesas nolēmumā nav norādīti iemesli, kas izskaidrotu iesniedzējtiesas bažas šajā ziņā, no ceturrtā jautājuma formulējuma izriet, ka tā uzskata, ka Likuma Nr. 303/2004 96. panta 3. punkta a) apakšpunktā ietvertā definīcija ir *pārāk lakoniska un abstrakta*. Šajā jautājumā iesniedzējtiesa it īpaši norāda, ka šajā tiesību normā nav precizēta to pārkāpto noteikumu būtība vai piemērošanas joma, kas ir šādas kļūdas pamats, kā arī tajā nav noteiktas nedz metodes, termiņi un procedūras, lai konstatētu tiesību normu pārkāpumu, nedz arī iestāde, kas faktiski ir kompetenta konstatēt šādu pārkāpumu. Iesniedzējtiesa uzskata, ka minētais rada netieša spiediena risku uz tiesu varu.

82. Runājot par Likuma Nr. 303/2004 96. panta 3. punkta b) apakšpunktu, iesniedzējtiesas bažas, kas izteiktas piektajā jautājumā, izriet no tā, ka šajā tiesību normā nav precīzi definēta “pretrunas” nozīme saistībā ar piemērojamām tiesību normām vai faktisko situāciju. Iesniedzējtiesa uzskata, ka tas izraisa iespēju bloķēt tiesu varas pārstāvju veikto tiesību aktu un pierādījumu interpretācijas darbību.

83. Es piekrītu Komisijas tiesas sēdē paustajam viedoklim, ka iepriekš minētā definīcija *pati par sevi* nav tik problemātiska. Aplūkojot to pašu par sevi, es nesaskatu, kā šāda tiesas kļūdas jēdziena definīcija varētu radīt netiešu spiedienu uz tiesu varu. Ja no šīs tiesas kļūdas abstraktās definīcijas, kas formulēta šādā (diezgan šaurā) veidā *valsts atbildības noteikšanas nolūkā*, būtu izdarāms kāds secinājums, tas drīzāk būtu pretējs iesniedzējtiesas paustajam.

84. Pirmkārt, principā un neraugoties uz valstu atšķirībām šajā jomā, valsts atbildība saistībā ar tiesu varas darbību ir plaši atzīta dalībvalstīs⁴⁵. Savienības tiesības neliedz atzīt valsti par atbildīgu kaitējumā, kas nodarīts, veicot tiesu varas funkcijas⁴⁶. Faktiski Savienības tiesību aktos ir noteikts, ka valsts atbildība ir *jāparedz* (vismaz) par Savienības tiesību pārkāpumiem, ko pieļāvusi tiesu vara. Kā Tiesa ir norādījusi spriedumā *Köbler*, “tiesības zināmos gadījumos prasīt kaitējuma atlīdzināšanu par kļūdaina tiesas nolēmuma nodarīto kaitējumu var uzskatīt arī par tiesiskās kārtības kvalitātes un, galu galā, arī par tiesu varas autoritātes uzlabojumu”⁴⁷.

85. Otrkārt, šobrīd izskatāmajā lietā aplūkojamajā definīcijā ir ietverti vairāki elementi, kuri ierobežo tās tiesas kļūdas tvērumu, kas var būt pamats, lai iestātos valsts atbildība⁴⁸. Šķiet, tikai *acīmredzamas* kļūdas ir kvalificējamās kā tiesas kļūdas iepriekš minētās definīcijas izpratnē, “materiāltiesisko vai procesuālo tiesību normu acīmredzams pārkāpums” vai spriedums, kas ir “acīmredzamā pretrunā tiesību aktiem vai ir pretstatā faktiskajai situācijai”. Šajā ziņā Tiesa citā kontekstā ir noteikusi, ka tas, ka valsts atbildība var iestāties tikai izņēmuma gadījumā, kad tiesa ir acīmredzami pārkāpusi piemērojamās tiesības, ir elements, kas nodrošina tiesas funkciju

⁴⁵ Par situāciju, kāda tā bija pirms vairākiem gadiem, skat. ģenerālvokāta F. Ležē [*P. Léger*] secinājumus lietā *Köbler* (C-224/01, EU:C:2003:207, 77.–84. punkts). No šīs analīzes viņš secināja, ka “princips par valsts atbildību sakarā ar augstākas instances tiesas darbību vai bezdarbību var tikt atzīts par vispārīgu principu Koptienas tiesībās” (šo secinājumu 85. punkts). Tomēr, šķiet, ka šādas atbildības kritēriji “iekšējās situācijās” daudzās dalībvalstīs ir ievērojami stingrāki. Skat., piemēram, Scherr, K.M., “Comparative aspects of the application of the principle of State liability for judicial breaches”, *ERA*, 2012, 565.–588. lpp., vai Varga, Z. “Why is the Köbler Principle not Applied in Practice?”, *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 2016, 984.–1008. lpp., īpaši 989.–991. lpp.

⁴⁶ Par valsts atbildību kaitējumā, kas privātpersonām radies dalībvalstu tiesu dēļ, skat. spriedumus, 2003. gada 30. septembris, *Köbler* (C-224/01, EU:C:2003:513), vai 2006. gada 13. jūnijs, *Traghetti del Mediterraneo* (C-173/03, EU:C:2006:391), vai arī nesēnāko spriedumu, 2019. gada 29. jūlijs, *Hochtief Solutions Magyarországi Fióktelepe* (C-620/17, EU:C:2019:630).

⁴⁷ Spriedums, 2003. gada 30. septembris, *Köbler* (C-224/01, EU:C:2003:513, 43. punkts).

⁴⁸ Turklāt tiesas sēdē Rumānijas valdība piebilda, ka, runājot par tiesas kļūdas definīciju, ar *Curtea Constituțională* (Konstitucionāls tiesa) judikatūru un, it īpaši, Lēmumu Nr. 417/2018 ir ieviesti vismaz astoņi nosacījumi, lai par pieņemamām varētu atzīt prasības, kuras celtas ar mērķi noteikt valsts atbildību.

specifiku, kā arī tiesiskās drošības leģitimās prasības⁴⁹. Turklāt attiecīgajā definīcijā tiesas kļūda ir arī ierobežota ar atsauci uz *nodarītā kaitējuma smagumu* (“personu tiesību, brīvību vai likumīgo interešu būtisks pārkāpums”). Jābūt arī cēloņsakarībai (“izraisot zaudējumus”). Turklāt pastāv arī “*ultima ratio*” prasība, lai zaudējumus *nebūtu bijis iespējams novērst* “ar vispārējo vai ārkārtas pārsūdzību”.

86. Interpretējot minētos kritērijus tieši, faktiski varētu šķist, ka nosacījumi valsts atbildības noteikšanai praksē attieksies tikai uz pēdējās instances nolēmumiem, kuros acīmredzami pieļauto kļūdu tiešas sekas ir būtisks kaitējums personai. Ja tas tā patiešām būtu, jautājums būtu jāuzdod nevis par to, vai šādi kritēriji nav pārāk plaši, tādējādi, ka tos varētu izmantot ļaunprātīgi, lai izdarītu spiedienu uz konkrētiem tiesnešiem saistībā ar viņu pasludinātajiem nolēmumiem, bet gan par to, vai – *ciktāl tas attiecas uz valsts atbildību* – šādi nosacījumi, kas patiešām ir diezgan šauri, pārmērīgi neapgrūtina vai nepadara praktiski neiespējamu iespēju personām saņemt atlīdzību no valsts.

87. Atbildība par kaitējumu, kas nodarīts, pildot tiesu varas funkcijas, noteikti ir saistīta ar piekļuvi tiesai un tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzību⁵⁰. Ņemot to vērā, pārāk šauri kritēriji valsts atbildības noteikšanai, nepastāvot nekādi iespējai celt tiešu prasību pret tiesnešiem, lai atzītu viņu civiltiesisko atbildību, var kļūt problemātiski.

88. Proti, kā Tiesa ir norādījusi spriedumā *Traghetti del Mediterraneo*, “lai arī nav izslēdzams, ka valsts tiesībās ir precizēti kritēriji attiecībā uz pārkāpuma būtību vai pakāpi, kam ir jāīstenojas, lai varētu iestāties valsts atbildība par [Savienības] tiesību pārkāpumu, kas ir attiecināms uz valsts tiesu, kura pieņem nolēmumu pēdējā instancē, šie kritēriji katrā ziņā nevarētu noteikt stingrākas prasības par tām, kas attiecināmas uz piemērojamo tiesību acīmredzamu pārkāpumu”⁵¹.

89. Šī Tiesa ir arī secinājusi, ka Savienības tiesībās noteiktajam principam, kas paredz valsts atbildību par kaitējumu, kurš nodarīts personām sakarā ar Savienības tiesību pārkāpumu, kas ir attiecināms uz tiesu, kura pieņem nolēmumu pēdējā instancē, pretrunā ir tāds valsts tiesiskais regulējums, kas izslēdz valsts atbildību tāpēc, ka attiecīgais pārkāpums ir radies tiesību normu interpretācijas vai tiesu varas veikta faktu vai pierādījumu novērtējuma dēļ, kā arī tāds valsts tiesiskais regulējums, kas ierobežo šīs atbildības iestāšanos vienīgi ar valsts tiesas tīša pārkāpuma un būtiskas kļūdas gadījumiem, ja šādas ierobežošanas rezultātā tiek izslēgta attiecīgās dalībvalsts atbildības iestāšanās gadījumos, kad acīmredzami ir pārkāptas piemērojamās tiesības⁵². Šim principam pretrunā ir arī valsts tiesību akti, kas kā priekšnosacījumu izvirza šīs tiesas pieņemtā nolēmuma, ar kuru ir nodarīts kaitējums, atcelšanu, lai gan šāda atcelšana praktiski ir neiespējama⁵³.

90. Treškārt, valsts tiesa ir kritizējusi to, ka tiesas kļūdas definīcija ir lakoniska un abstrakta. Jāatzīst, ka šajā ziņā esmu mazliet neizpratnē. Kā gan citādi varētu definēt tiesas kļūdu, ņemot vērā tās bezgalīgi mainīgo būtību? Diez vai ar izsmeļošu uzskaitījumu, kurā minētas tikai par tiesas kļūdu uzskatāmās darbības. Jebkura šāda tiesību norma ātri vien pārvērstos par “telefongrāmatu”, pastāvīgi konstatējot virkni jaunu darbību, kas vēl nav iekļautas sarakstā. Līdz

⁴⁹ Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2003. gada 30. septembris, *Köbler* (C-224/01, EU:C:2003:513, 53. punkts).

⁵⁰ Skat., piemēram, ECT spriedumus, 2003. gada 15. jūlijs, *Ernst* u.c. pret Beļģiju, CE:ECHR:2003:0715JUD003340096, 47.–57. punkts, un 2012. gada 12. jūnijs, *Gryaznov* pret Krieviju, CE:ECHR:2012:0612JUD001967303, 76. un nākamie punkti. Skat. arī spriedumu, 2003. gada 30. septembris, *Köbler* (C-224/01, EU:C:2003:513, 36. punkts).

⁵¹ Spriedums, 2006. gada 13. jūnijs (C-173/03, EU:C:2006:391, 44. punkts).

⁵² Skat. spriedumus, 2006. gada 13. jūnijs, *Traghetti del Mediterraneo* (C-173/03, EU:C:2006:391, 46. punkts), un 2011. gada 24. novembris, Komisija/Itālija (C-379/10, nav publicēts, EU:C:2011:775, 35.–37. punkts).

⁵³ Spriedums, 2015. gada 9. septembris, *Ferreira da Silva e Brito* u.c. (C-160/14, EU:C:2015:565, 60. punkts).

ar to līdzīgi kā, piemēram, tiesneša disciplinārpārkāpuma jēdziena definīcijas gadījumā, tiesas kļūdas definīcijas struktūra var būt tikai vispārīga un nedaudz abstrakta, kurā ir atsauce uz nenoteiktiem juridiskiem terminiem⁵⁴. Tas savukārt uzsver, cik svarīga ir attiecīgo valsts tiesu un iestāžu izpratne par tās interpretāciju. Tomēr līdz šim nav tādas prakses vai vismaz tā nav darīta zināma Tiesai.

91. Līdz ar to es neuzskatu, ka Savienības tiesībās noteiktais tiesu neatkarības princips, kas nostiprināts Hartas 47. panta otrajā daļā un LES 19. panta 1. punkta otrajā daļā, principā nepieļautu tādu tiesas kļūdas definīciju, kas valsts atbildības noteikšanas nolūkā ir balstīta uz tādiem elementiem kā šajā tiesvedībā izklāstītie.

b) Sekas attiecībā uz tiesnešu civiltiesisko atbildību

1) Vispārīgi apsvērumi

92. No tiesu neatkarības principa viedokļa būtiski ir nošķirt valsts atbildības režīmu, no vienas puses, un tiesu varas pārstāvju personīgo atbildību, neatkarīgi no tā, vai tā būtu civiltiesiska vai disciplināra atbildība, no otras puses. Valsts atbildības par tiesas kļūdām sistēmas izveide ir kompromiss starp principu, kas paredz efektīvus tiesību aizsardzības līdzekļus saistībā ar tiesu pieļautiem pārkāpumiem, un tiesu varas neatkarību. Tas ļauj cietušajām personām saņemt atlīdzību, vienlaikus aizsargājot tiesnešus no tiešām prasībām, ar kurām šie cietušie varētu vērsties pret viņiem.

93. Spriedumā *Köbler* Tiesa jau saskārās ar dalībvalstu argumentiem, saskaņā ar kuriem tika ierosināts, ka Savienības tiesību principa par valsts atbildību attiecināšana uz kaitējumu, kas radies tiesas darbības vai bezdarbības dēļ, varētu apdraudēt tiesu neatkarību. Atbildot uz šiem apsvērumiem, Tiesa uzsvēra, ka “attiecīgais atbildības princips nenozīmē tiesneša personīgo atbildību, bet gan valsts atbildību. Iespējamība, ka ar zināmiem nosacījumiem var iestāties valsts atbildība par tiesu nolēmumiem, kas ir pretrunā [Savienības] tiesībām, neietver īpašu risku, ka tiks apšaubīta tādas tiesas neatkarība, kura lemj pēdējā instancē”⁵⁵. Kā ģenerālvokāts F. Ležē ir norādījis savos secinājumos šajā lietā, jautājums par tiesu varas neatkarību būtu jāizvirza nevis to noteikumu kontekstā, kas reglamentē valsts atbildību, bet gan saistībā ar tādu noteikumu ieviešanu, kas reglamentē tiesnešu personīgo atbildību⁵⁶.

94. Runājot par tiesu neatkarību, noteicošs ir tieši otrais posms, kas ietver tiesnešu iespējamo personīgo atbildību. Tas nenozīmē, ka pirmajam posmam, kas attiecas uz valsts atbildību, nav nekādas nozīmes. Tomēr apdraudējums ir attālāks. Izvērtējot otro posmu, Savienības tiesību principa par tiesu neatkarību ārējais aspekts ietver prasību, ka noteikumos par tiesnešu civiltiesisko atbildību, paredzot iespēju valstij tiešā veidā atgūt cietušajām personām izmaksāto atlīdzību, ir jānodrošina tiesnešu aizsardzība pret spiedienu, kas var nelabvēlīgi ietekmēt viņu spriešanas neatkarību un ietekmēt viņu lēmumus⁵⁷. Ņemot vērā būtisko saikni starp šīm

⁵⁴ Līdzīgi skat. Venēcijas komisijas secinājumu par spēkā esošās tiesas kļūdas definīcijas formulējumu, atzīstot, ka “tiesas kļūdas jēdzienu nevar definēt, neizmantojot vispārīgus terminus, kas tiesām ir jāinterpretē”. Venēcijas komisijas Atzinums Nr. 924/2018, 115. punkts.

⁵⁵ Spriedums, 2003. gada 30. septembris, *Köbler* (C-224/01, EU:C:2003:513, 42. punkts).

⁵⁶ Ģenerālvokāta F. Ležē secinājumi lietā *Köbler* (C-224/01, EU:C:2003:207, 90. punkts).

⁵⁷ Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2019. gada 19. novembris, A. K. u.c. (Augstākās tiesas Disciplinārlietu palātas neatkarība) (C-585/18, C-624/18 un C-625/18, EU:C:2019:982, 121. punkts un tajā minētā judikatūra).

procedūrām, jo pēdējā nevar pastāvēt bez pirmās, pienācīgi ir jāizvērtē šīs savstarpējās saiknes apmērs, kā arī īpašā kārtība attiecībā uz materiāltiesiskajām prasībām un procesuālajām garantijām tiesnešiem tiesvedību par valsts atbildību kontekstā.

95. Principā tiesu neatkarība noteikti nav vienāda ar tiesu imunitāti attiecībā uz atbildību – neatkarīgi no tā, vai runa ir par civiltiesisko vai disciplināro atbildību. Manuprāt, tiesu neatkarības princips neliedz valstij censties atgūt [izmaksāto atlīdzību] īpašos gadījumos. Šāda iespēja no jauna ievieš atbildības elementu no tiesu varas puses, kas arī ir būtisks, lai saglabātu sabiedrības uzticību tiesu sistēmai.

96. Minētajam priekšlikumam ir pārliecinošs atbalsts salīdzinošo tiesību jomā. Izņemot dalībvalstis, kam ir raksturīga paražu tiesību (*common law*) sistēma, kurā tiesu imunitāte patiešām ir iesakņojusies kā tiesu neatkarības aizsardzības tradīcija⁵⁸, valsts atbildība par tiesu varas nodarīto kaitējumu ir diezgan plaši akceptēta, kā iepriekš norādīts. It īpaši vairākas dalībvalstis (kaut arī ne visas), kurās ir noteikumi par valsts atbildību, ļauj valstij atgūt samaksātās summas no attiecīgā tiesneša gadījumos, kad tiek konstatēti tādi atbildību pastiprinoši apstākļi kā ļaunticība vai rupja neuzmanība.

97. Valsts līmeņa risinājumi, ciktāl tie attiecas uz tiesnešu personīgo atbildību, šajā ziņā ir ļoti atšķirīgi. Dažās (civiltiesību) jurisdikcijās tiesnešiem tiek piemērots vispārējais uz ierēdņiem attiecināmais piedziņas režīms. Citās ir paredzētas tādas papildu prasības un garantijas kā iepriekš pasludināts spriedums krimināllietā vai disciplinārlietā vai arī ir noteikts maksimālais no tiesneša atgūstamās zaudējuma atlīdzības apmērs. Vēl citās jurisdikcijās valsts segtās kaitējuma atlīdzības daļēja atgūšana var tikt veikta kriminālprocesa vai disciplinārlietas izskatīšanas ietvaros⁵⁹. Šīs atšķirības atklāj, ka dažādās jurisdikcijās līdzsvars starp atbildību un tiesu neatkarību tiek izprasts diezgan atšķirīgi, atkarībā no tiesu tradīcijām un konstitucionālajām koncepcijām attiecībā uz varas dališanas principu un dažādiem šo varu pārbaudes un līdzsvara nodrošināšanas pasākumiem. Iespējams, vienīgais kopsaucējs ir tas, ka šādi gadījumi nav sastopami bieži un noteikumi par tiesnešu personīgo atbildību patiešām ir “nopotējusi” konstitucionālo tiesību daļa.

98. Ņemot vērā šo diezgan plašo dažādību, vairākas starptautiskas organizācijas ir ierosinājušas dažus standartus šajā ziņā. Tomēr šķiet, ka ieteikumi faktiski atšķiras atkarībā no starptautiskās organizācijas būtības un veida. Vienkāršoti sakot, šķiet, ka robežšķirtne atrodas starp kritērijiem, ko izstrādājuši paši tiesneši starptautiskā līmenī, un standartiem, ko ierosinājušas organizācijas vai iestādes, kuru biedru profesionālais fons ir daudzveidīgāks. Piemēram, no vienas puses, ir skaidra *CCJE* nostāja, kas aizstāv plašu vai pat pilnīgu funkcionālo imunitāti⁶⁰. No otras puses, Venēcijas komisija Atzinumā Nr. 924/2018 savu nostāju ir apkopojusi šādi: “kopumā tiesnešiem

⁵⁸ Skat., piemēram, Frau, M., “The Doctrine of Judicial Immunity from Civil Liability in a Comparative Perspective”, no: Cygan, A., un Spadacini, L. (izd.), *Constitutional Implications of the Traghetti Judgment*, biblioFabbrica, Breša, 2010, 163.–179. lpp. Par kritiskāku nostāju skat. Toner, H., “Thinking the Unthinkable? State Liability for Judicial Acts after Factortame (III)”, *Yearbook of European Law*, 1997, 165.–189. lpp.

⁵⁹ Skat., piemēram, Canivet, G., un Joly-Hurard, J., “La responsabilité des juges, ici et ailleurs”, *Revue internationale de droit comparé*, 2006., 58. sēj., Nr. 4, 1049.–1093. lpp., īpaši 1074. un nākamās lpp. Par senāku nostāju skat. *CCJE* 2002. gada Atzinumu Nr. 3 par principiem un kritērijiem, kas reglamentē tiesnešu profesionālo darbību, it īpaši ētiku, nesaderīgu rīcību un objektivitāti.

⁶⁰ *CCJE* 2002. gada Atzinums Nr. 3 Eiropas Padomes Ministru komitejai par principiem un kritērijiem, kas reglamentē tiesnešu profesionālo darbību, it īpaši ētiku, nesaderīgu rīcību un objektivitāti. Šajā atzinumā *CCJE* norādīja, ka “tiesnesi nevar pakļaut jebkādi personīgai atbildībai saistībā ar tiesu funkcijas pildīšanu, pat ja runa ir par valstij atlīdzināmiem līdzekļiem, izņemot tišas nolaidības gadījumā”. Tāpat arī “Tiesnešu *Magna Carta*”, ko *CCJE* izstrādājusi 2010. gada 17. novembrī Strasbūrā, 22. punktā ir norādīts, ka “tiesnesi nevar pakļaut jebkādi personīgai atbildībai saistībā ar tiesu funkcijas pildīšanu, pat ja runa ir par valstij atlīdzināmiem līdzekļiem, izņemot tišas nolaidības gadījumā”. Šī nostāja tiek uzsvērta saistībā ar attiecīgajiem noteikumiem, kas šajā gadījumā ir aplūkoti *CCJE* 2019. gada atzinuma 39. punktā.

nevajadzētu kļūt atbildīgiem par regresa prasību, ja viņi pilda savas tiesu funkcijas saskaņā ar tiesību aktos noteiktajiem profesionālajiem standartiem (funkcionālā imunitāte)” un “tiesnešu atbildība ir pieņemama, ja tiesnesis rīkojas ar tīšu nolūku vai pieļaudams rupju nolaidību”⁶¹.

99. Tomēr šajā konkrētajā jautājumā dažu starptautisko organizāciju nostājas, it īpaši to, kas nav pakļautas politisko procesu ietekmei, kuru ietvaros citas valsts varas būtu pārstāvētas starptautiskā līmenī un faktiski ietekmētu to apstiprināšanu, būtu jāuztver (diezgan) piesardzīgi. Saprātīgs līdzsvars starp tiesu neatkarību un tiesnešu atbildību drīzāk var tikt panākts bieži vien sāpīgā un ilgstošā dialogā vai daudzpusējās sarunās par varas dalīšanu, kad vienas varas vienpusējās idejas savstarpēji pārbauda un līdzsvaro citu varu pārstāvji.

100. Manuprāt, kopumā Savienības tiesībās noteiktajam tiesu neatkarības principam pašam par sevi nav pretrunā iespēja, ka gadījumā, ja tiek konstatēta valsts atbildība par kaitējumu, kas nodarīts, pildot tiesu funkcijas, valsts cenšas atgūt izmaksātās summas no attiecīgā tiesneša ļauntības vai rupjas neuzmanības gadījumā. Turklāt, ņemot vērā dalībvalstis pieejamo modeļu dažādību, nevar vienkārši apgalvot, ka Savienības tiesībās noteiktais tiesu neatkarības princips uzspiež konkrētu atbildības režīmu, kas saistīts, piemēram, ar iepriekšēju spriedumu par kriminālsodu vai disciplinārsodu, vai pat paredz, ka tiesas atbildība var tikt noteikta tikai kā sankcijas forma šajās tiesvedībās.

101. Svarīgi būtu jābūt izvēlēta regulējuma kvalitātei un tajā paredzētajām garantijām. Neatkarīgi no modeļa tajā paredzētajiem noteikumiem, piemēram, par tiesnešu civiltiesisko atbildību gadījumos, kad valsts cenšas atgūt cietušajiem izmaksāto atlīdzību, ir jānodrošina tiesnešu aizsardzība pret spiedienu, kas var nelabvēlīgi ietekmēt viņu spriešanas neatkarību un ietekmēt viņu lēmumus. Iepriekš izklāstīto iemeslu dēļ, nepastāvot nekādam valsts piemērošanas praksei, kas norādītu uz jebkādu faktisku ļaunprātīgu izmantošanu, turpinājumā es koncentrēšos tikai uz *abstraktu modeļa skices pārbaudi*, apvienojumā ar ierosināto noteikumu par tiesnešu atbildību iespējamo mijiedarbību ar citiem noteikumiem, kas nesen pieņemti Tiesu likumu reformas jomā 2018. gadā⁶².

2) *Apstrīdētie elementi*

102. Kā norādīts šajā lietā uzdoto prejudiciālo jautājumu pieņemamības izvērtējumā, iesniedzējtiesas nolēmumā trūkst informācijas par iemesliem, kuru dēļ iesniedzējtiesa uzdeva jautājumus. It īpaši, lai gan pamatlieta attiecas uz valsts atbildību saistībā ar apgalvotu prettiesisku brīvības atņemšanu, iesniedzējtiesa nav sniegusi nekādu paskaidrojumu par Likuma Nr. 303/2004 96. panta 3. punktā minēto vispārējo tiesas kļūdas jēdziena definīcijas saistību ar konkrētām normām par valsts atbildību kriminālprocesā, kas paredzētas Kriminālprocesa kodeksa 539. un 541. pantā.

⁶¹ Skat. Venēcijas komisijas Atzinumu Nr. 924/2018, 113. punkts, kurā ir atsauce uz CDL-AD (2016)015, *Amicus Curiae* pārskaits Konstitucionālajai tiesai par valsts tiesībām celt regresa prasību pret tiesnešiem, 77.–80. punkts. Skat., piemēram, arī Eiropas Padomes Ministru Ieteikuma CM/Rec(2010)12 dalībvalstīm par tiesnešiem: neatkarība, efektivitāte un atbildība, kas pieņemts 2010. gada 17. novembrī ministru vietnieku 1098. sanāksmē, 66. un 67. punktu, kur noteikts, ka “tiesību aktu interpretācijai, faktu pārbaudei vai pierādījumu izvērtēšanai, ko veic tiesnesis, lai izlemtu lietu, nevajadzētu radīt civiltiesisko vai disciplināro atbildību, izņemot ļauntības vai rupjas neuzmanības gadījumus [...]. Vienīgi valsts var lūgt noteikt tiesneša civiltiesisko atbildību, ceļot prasību gadījumos, kad tā ir izmaksājusi atlīdzību”.

⁶² Šo secinājumu 53.–60. un 66.–74. punkts.

103. Šis apstākļis ir pamats manam priekšlikumam atzīt septīto jautājumu par nepieņemamu. Tas ir arī būtisks, runājot par atbildi, kas sniedzama uz ceturto līdz sesto jautājumu. Tādēļ mana turpmākā analīze ir balstīta uz pieņēmumu, ka Likuma Nr. 303/2004 96. panta 3. punktam ir nozīme pamatlietā.

104. Lai sniegtu lietderīgu atbildi iesniedzējtiesai, ir jāmin trīs dažādu jautājumu kopumi, kurus ir vērts apskatīt un kuri izriet no lietas dalībnieku apsvērumiem, kā arī tiesas sēdē minētā, proti, vai subjektīvie elementi, kas ir tiesnešu civiltiesiskās atbildības pamats, var pamatoti būt saistīti ar ļaunticīgas rīcības vai rupjas neuzmanības gadījumiem (i), vai uz procedūru saistībā ar lēmumu celt regresa prasību ir attiecinātas īpašas garantijas (ii), kā arī, vai šajā procedūrā, ņemot vērā šauru saikni ar tiesvedību, kurā tiek noteikta valsts atbildība par tiesas kļūdu, tiek ievērotas attiecīgo tiesnešu tiesības uz aizstāvību (iii).

i) Ļaunticība vai rupja neuzmanība

105. Likuma Nr. 303/2004 96. panta 7. punktā ir paredzēts, ka valsts var celt regresa prasību pret tiesnesi, kas ir pieļāvis kļūdu, vienīgi ļaunticīgas rīcības vai rupjas neuzmanības gadījumā. Šie jēdzieni ir precizēti Likuma Nr. 303/2004 99.¹ pantā, proti, tiesību normā, kas ir ietverta šā likuma sadaļā par tiesnešu un prokuroru disciplināro atbildību. Manā izpratnē, lai valstij būtu jāizmaksā atlīdzība pirmajā posmā, ir jākonstatē tiesas kļūda, kas ietver visus kritērijus, kuri ir minēti vai nu Likuma Nr. 303/2004 96. panta 3. punkta a) apakšpunktā, vai tā b) apakšpunktā. Lai pēc tam otrajā posmā tiktu apmierināta regresa prasība pret tiesnesi, papildus šiem kritērijiem attiecībā uz konkrēto tiesnesi ir jākonstatē arī subjektīva pazīme vai nu ļaunprātīgas rīcības vai rupjas neuzmanības veidā.

106. Ja tas tā patiešām ir, man jāpiekrīt Komisijas un Rumānijas valdības apsvērumiem šajā ziņā. Apstākļi, ka regresa prasību var celt ļaunticīgas rīcības vai rupjas neuzmanības gadījumos, pats par sevi nav problemātisks. Likumā šie jēdzieni ir definēti tādējādi, ka tajos nav atkāpes no vispārēji noteiktajām šo terminu definīcijām. Atbilstoši Likuma Nr. 303/2004 99.¹ panta 1. punktam tiesnesis nav rīkojies labticīgi, ja viņš “apzināti pārkāpj materiāltiesisko vai procesuālo tiesību normas un vai nu tiši kaitē citai personai, vai arī pieņem, ka pārkāpums radīs kaitējumu citai personai”. Saskaņā ar Likuma Nr. 303/2004 99.¹ panta 2. punktu rupja neuzmanība pastāv gadījumos, kad tiesnesis “nolaidības dēļ neievēro materiāltiesisko vai procesuālo tiesību normas nopietnā, neapstrīdamā un neattaisnojamā veidā”. Turklāt šķiet, ka funkciju izpilde ļaunticīgā veidā vai pieļaujot rupju neuzmanību, neatkarīgi no iespējamās kriminālatbildības, kā arī, pat ja rīcība neatbilst noziedzīga nodarījuma sastāva elementiem, var tikt uzskatīta par disciplinārpārkāpumu minētā likuma 99. panta t) punkta izpratnē.

107. Tiesā nav nedz izvirzīti apsvērumi, kuros būtu paskaidrots, kādas tieši ir šādas definīcijas nepilnības, nedz iesniegti pierādījumi par to, ka tiesas veiktā šo jēdzienu interpretācija rada šaubas par to praktisko piemērošanu vai norāda uz ļaunprātīgu izmantošanu. Vēlreiz jānorāda, ka gadījumā, ja netiek atbalstīts apsvērums, ka “patiesa tiesu neatkarība” paredz pilnīgu funkcionālo imunitāti, atbildības atzīšana par kaitējumu, kas nodarīts ļaunticīgas rīcības vai rupjas neuzmanības dēļ, šķiet, atbilst vispārīgam standartam, kā to ir arī uzsvērusi Venēcijas komisija⁶³.

108. Tāpat es nesaskatu, kāpēc prasībās, kas noteiktas ar Savienības tiesībās paredzēto tiesu neatkarības principu, būtu jātiecas atkāpties no šī līdzsvara. Tiklīdz tiesneši faktiski ir pasargāti no jebkādas tiesas atbildības prasības, valsts atbildības atzīšanu nosakot kā vienīgo iespējamo

⁶³ Šo secinājumu 98. punkts.

veidu, kādā privātpersonas var lūgt atlīdzināt kaitējumu, valstij paredzētā šaurākā iespēja atgūt izmaksāto atlīdzību gadījumos, kad acīmredzami ir notikusi tiesneša pilnvaru faktiskā ļaunprātīga izmantošana⁶⁴ un rupja neuzmanība, padara tiesnesi atbildīgu par rūpības standarta ievērošanu, ja tiesneša civiltiesiskā atbildība iestājas tikai būtisku pārkāpumu gadījumos.

109. Tomēr kopumā šķiet, ka strīdus jautājums šajā lietā attiecas ne tik daudz uz materiāltiesiskajiem tiesnešu civiltiesiskās atbildības nosacījumiem, kā uz procedūru, saskaņā ar kuru Finanšu ministrija kā prasītāja var celt prasību otrajā posmā. Šim aspektam es pievērsīšos tagad.

ii) Vai Finanšu ministrijai var būt prasītājas statuss?

110. Iesniedzējtiesa ir norādījusi, ka otrajā posmā, kurā ir jānosaka, vai tiesnesis ir pieļāvis kļūdu ļaunprātīgas rīcības vai rupjas neuzmanības dēļ, Likuma Nr. 303/2004 96. panta 3. punktā paredzētie noteikumi ir acīmredzami patvaļīgi, jo tiesneša atbildība tiek konstatēta, pamatojoties vienīgi uz valsts vērtējumu.

111. Nīderlandes valdība tiesas sēdē apgalvoja, ka jaunais tiesnešu civiltiesiskās atbildības režīms ir problemātisks, ja izpildvarai ir rīcības brīvība un noteicošā loma, lai izlemtu, vai celt regresa prasību. Šī valdība arī norāda uz vajadzību šo režīmu izvērtēt, ņemot vērā Rumānijas tieslietu sistēmas reformas visaptverošu novērtējumu.

112. Savukārt Komisija apgalvo, ka, pat ja tiesnešu atbildība ļaunprātīgas rīcības vai rupjas neuzmanības gadījumā pati par sevi nav problemātiska, tomēr ir jānodrošina dažas procesuālās garantijas. Tā uzskata, ka apstākļi, ka regresa prasību izskata neatkarīga jurisdikcija, jau ir procesuāla garantija. Regresa prasības celšanas nosacījumiem arī ir jāparedz konkrētas garantijas. Šajā ziņā Komisija norāda, ka pastāv dažādas iespējas. Regresa prasība varētu tikt celta tikai gadījumos, kad ar galīgu nolēmumu jau ir konstatēta tiesneša kriminālatbildība vai disciplināratbildība. Vēl viena iespējamā garantija varētu būt tāda, ka lēmumu par regresa prasības celšanu pieņemtu neatkarīga tiesu varas struktūra, piemēram, ATP. Komisija apgalvo, ka šajā lietā minētās garantijas ar attiecīgajām tiesību normām netiek nodrošinātas, jo Finanšu ministrija var celt regresa prasību pēc saviem ieskatiem un Tiesu inspekcijas atzinumam ir tikai ieteikuma raksturs. Šajā ziņā Komisijas nostāja daļēji atbilst GRECO un Venēcijas komisijas apsvērumiem⁶⁵.

113. No šiem apsvērumiem izriet, ka galvenās bažas attiecībā uz jaunajiem noteikumiem par tiesnešu civiltiesisko atbildību ir saistītas ar divu struktūru, proti, Finanšu ministrijas un Tiesu inspekcijas, līdzdalību procesā, kura rezultātā valsts pieņem lēmumu celt regresa prasību.

114. Saskaņā ar Likuma Nr. 303/2004 96. panta 7. punktu Finanšu ministrija divu mēnešu laikā no galīgā tiesas sprieduma paziņošanas tiesvedībā par valsts atbildības par tiesas kļūdu konstatēšanu *nodod* lietu Tiesu inspekcijai. Saskaņā ar procedūru, kas ir paredzēta Likuma Nr. 317/2004 74.¹ pantā, šī organizācija var pārbaudīt, vai tiesnesis tiesas kļūdu ir pieļāvis, pildot savus pienākumus ļaunprātīgi, vai aiz rupjas neuzmanības. Sešu mēnešu laikā no Tiesu inspekcijas atzinuma paziņošanas dienas valsts Finanšu ministrijas personā *ceļ* regresa *prasību* pret tiesnesi

⁶⁴ Ir lietderīgi norādīt, ka Likuma Nr. 303/2004 99.¹ panta 1. punktā ir ietverta prasība par divkāršu subjektīvo nodomu (*mens rea*), proti, ka tiesnesis ne tikai *apzināti* pārkāpj piemērojamās tiesību normas (nodoms attiecībā uz nelikumību), bet, šādi rīkojoties, arī *kaitē vai pieņem*, ka personai tiek nodarīts kaitējums (tiešs vai netiešs nodoms) attiecībā uz konkrētajām nelikumīgajām sekām. Šķiet, pēc satura tas ir standarts attiecībā uz noziedzīgu nodarījumu saistībā ar funkciju ļaunprātīgu izmantošanu.

⁶⁵ Skat. šo secinājumu 62.–64. punktu.

saskaņā ar Likuma Nr. 303/2004 96. panta 8. punktu, ja tā, ņemot vērā minēto Tiesu inspekcijas konsultatīvo atzinumu un “savu izvērtējumu”, uzskata, ka tiesas kļūda ir pieļauta, tiesnesim savus pienākumus pildot ļaunticīgi vai pieļaujot rupju neuzmanību.

115. Manuprāt, jau pašā sākumā ir jāuzsver viens aspekts, proti, ja es pareizi saprotu valsts tiesisko regulējumu, Finanšu ministrija var vienīgi pieņemt lēmumu par to, vai tā cels regresa prasību, tādējādi uzsākot otro posmu. Līdz ar to praktisku iemeslu dēļ šī ministrija ir tikai iespējamā prasītāja tiesvedībā, kuras izskatīšana ir paredzēta neatkarīgā tiesā. Turklāt šī ministrija var rīkoties vienīgi, ja citā tiesvedībā citā neatkarīgā tiesā ir pieņemts galīgs tiesas nolēmums, ar ko ir konstatēta tiesas kļūda un atzīta valsts atbildība.

116. Tādējādi praktisku iemeslu dēļ Finanšu ministrijas lēmumu pieņemšanas rīcības brīvība, šķiet, faktiski ir “iespiesta” starp divām neatkarīgu civillietu tiesu instancēm. Šādā kontekstā man atkal ir grūti saprast, kādas nepilnības *per se* ietver risinājums, kas nodrošina Valsts kasei, kurai, pamatojoties uz autonomu civillietu tiesas vērtējumu, bija jāizmaksā naudas līdzekļi cietušajam, kā prasītājai iespēju celt regresa prasību pret tiesnesi, kas varētu būt nodarījis šo kaitējumu ļaunticīgas rīcības vai rupjas neuzmanības dēļ⁶⁶. Turklāt ministrija pati nevar izlemt civiltiesiskās atbildības jautājumu – tā tikai pieņem lēmumu par to, vai vērsties citā (neatkarīgā) tiesā.

117. Kādas pietiekamas garantijas būtu vēl jāparedz šādā sistēmā, lai novērstu iespējami ļaunprātīgu valsts varas izmantošanu, izdarot spiedienu uz tiesnešiem? Vispirms – priekšlikums par to, ka ir jābūt dažām papildu garantijām, nozīmē, ka šajā dalībvalstī divi neatkarīgu tiesu posmi ar tajos visiem pieejamajiem tiesību aizsardzības līdzekļiem⁶⁷ nav pietiekami, lai novērstu ļaunprātīgu strukturālu izmantošanu. Tomēr, ja tas faktiski ir sākuma pieņēmums, kāda tiesu neatkarība būtu jāaizsargā šādā sistēmā? Vai gadījumā, ja divos tiesvedības posmos ir ļaunprātīgas izmantošanas tendence, tad, ieviešot trešo – šoreiz, iespējams, disciplinārlietas – posmu, viss būs labi? Turklāt strukturālā ziņā pieņēmums, ka pirmais tiesvedības posms, kurā tiek konstatēta valsts atbildība, var tikt ietekmēts, lai pēc tam izdarītu spiedienu uz konkrētu tiesnesi, selektīvi lemjot pat to, vai celt regresa prasību, būtu balstīts uz vienreizēju pieņēmumu par dalībvalsti “kamikadzi”, kas būtu gatava ietekmēt savas tiesas, radot nelabvēlīgu attieksmi pret sevi, tādējādi faktiski mudinot tiesas piespīst tai izmaksāt kaitējuma atlīdzību, lai pēc tam varētu izdarīt spiedienu uz konkrētiem tiesnešiem otrajā posmā.

118. Lai kā arī būtu, es atkal nesaskatu, kā Savienības tiesību sistēmā, kurā tiek ievērota procesuālā autonomija un tās dalībvalstu institucionālā daudzveidība, valsts sistēma, kur iespējamā tiesnešu civiltiesiskā atbildība var tikt konstatēta tikai pēc diviem atsevišķiem tiesvedības posmiem (neatkarīgās) civillietu tiesās, kuru nolēmumus var pārsūdzēt, un kur ir pieejami tiesību aizsardzības līdzekļi, pati par sevi būtu nesaderīga ar Savienības tiesībās noteikto tiesu neatkarības principu.

119. Protams, varētu būt arī citi institucionālās vai procesuālās kārtības modeļi. Tiesneša atbildības noteikšana, vai runa būtu par civiltiesisko vai disciplināro atbildību, varētu būt atkarīga vienīgi no tās struktūras galīgā nolēmuma, kas izskata disciplinārlietas tiesu sistēmā. Noteiktos apstākļos patiešām ieteicamāka varētu būt loģiskāka un institucionālāka pieeja, ar ko tiktu nodrošināta saskaņotība starp tiesvedībām, kurās tiek skatīts jautājums par disciplināratbildību

⁶⁶ Kā norādījusi arī Venēcijas komisija, tā kā šī ministrija ir atbildīga par valsts kases līdzekļiem, nekādā ziņā nevar izslēgt to, ka tā varētu pārstāvēt valsti šādā tiesvedībā. Skat. šo secinājumu 62. punktu.

⁶⁷ Otrajā posmā – atbildētāja dzīvesvietas apelācijas instances tiesa, kuras nolēmumu var pārsūdzēt *Înalta Curte de Casație și Justiție* (Augstā kasācijas tiesa, Rumānija); skat. šo secinājumu 10. punktu.

un civiltiesisko atbildību⁶⁸. Tomēr šie apsvērumi, kas aizstāv, iespējams, labāku institucionālo kārtību, automātiski nenozīmē to, ka ir noticis tiesu neatkarības principa prasību pārkāpums tikai tādēļ, ka ir paredzēti citi institucionālie režīmi⁶⁹. Proti, no Savienības tiesībās noteiktā tiesu neatkarības principa prasību viedokļa noteicošais elements ir ne tik daudz apstākļi, vai tā ir disciplinārlietu, civillietu vai krimināllietu tiesa, kas pieņem galīgo nolēmumu, bet gan tās neatkarība.

120. Tomēr, aplūkojot tuvāk Finanšu ministrijas lomas specifisko aspektu saistībā ar lēmumu par to, vai celt regresa prasību, šķiet, trūkst skaidrības, kādi tieši ir šie noteikumi. Es saprotu, ka daļēji tas ir saistīts ar apstākli, ka šajā jautājumā nav nekādas piemērošanas prakses. Vispirms Rumānijas valdība apgalvoja, ka prasība *nav automātiska*. Tomēr tiesas sēdē minētā valdība precizēja, ka Tiesu inspekcijas atzinums, kurā konstatēts, ka tiesas kļūda ir pieļauta ļaunticīgas rīcības vai rupjas neuzmanības dēļ, *ir nosacījums* regresa prasības celšanai.

121. Tādēļ, šķiet, ka Likuma Nr. 303/2004 96. panta 7. punktā ir paredzēts nevis pienākums Finanšu ministrijai celt prasību, bet gan sistemātiska procedūra, kura ministrijai *ir* jāaktivizē, nododot lietu Tiesu inspekcijai ikreiz, kad prasība noteikt valsts atbildību par tiesas kļūdu ir apmierināta. Tas nozīmē, ka apstākļi, ka ir konstatēta valsts atbildība, automātiski ir pamats, lai izmeklētu, vai tiesnesis savus pienākumus ir pildījis ļaunticīgi vai pieļaudams rupju neuzmanību, kas vēlāk tiek atspoguļots atzinumā.

122. Manuprāt, nosacījums, ka lēmumu par valsts atbildības vai iespējamās vēlākās tiesneša civiltiesiskās atbildības noteikšanu ļaunticīgas rīcības vai rupjas neuzmanības gadījumā var pieņemt tikai neatkarīga tiesa, pats par sevi ir pietiekama garantija. Tomēr, ņemot vērā valsts likumdevēja vēlmi skaidri paredzēt, ka prasītāja rīcības brīvība pirms otrā posma ir pakļauta papildu garantijām, Tiesu inspekcijas kā neatkarīgas ATP struktūras, kas ir atbildīga par disciplinārlietu izmeklēšanu tiesu sistēmā, līdzdalība ir atbilstošs elements, lai pastiprinātu sistēmas garantijas. Tomēr uz to ir attiecināmi divi nosacījumi, proti, pirmkārt, Tiesu inspekcijai pašai ir jābūt neatkarīgai struktūrai. Otrkārt, tās sniegtajam atzinumam ir jābūt saistošam Finanšu ministrijai gadījumā, ja tās slēdziens ir nelabvēlīgs.

123. Attiecībā uz pirmo nosacījumu, kā minēts manos secinājumos lietā *Asociația Forumul Judecătorilor din România* u.c., neskatoties uz to, ka Tiesu inspekcija neizskata disciplinārlietas, ir skaidrs, ka tās izmeklēšanas pilnvaras, neatkarīgi no garantijām, ko nodrošina struktūra, kura pieņem galīgo nolēmumu disciplinārlietā, ļauj izdarīt zināmu spiedienu uz personām, kas spriež tiesu⁷⁰. Tādēļ, manuprāt, tādā sistēmā, kāda tiek aplūkota šajā lietā, ir būtiski, ka iestāde, kurai ir jāsniedz ekspertu izvērtējums attiecībā uz ļaunticīgu rīcību vai rupju neuzmanību, pati ir pietiekami objektīva. Tomēr nedz lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu, nedz lietas dalībnieku apsvērumos šai Tiesai nav sniegta informācija, kas radītu šaubas par Tiesu inspekcijas objektivitāti šajā ziņā⁷¹.

⁶⁸ Saskaņotība un koordinācija, bet ne obligāti lielākas garantijas attiecībā uz strukturālo neatkarību. Gadījumā, ja pastāv bažas, ka atsevišķas politiskās struktūras vai pat atsevišķas tiesu varas struktūras varētu ļaunprātīgi izmantot konkrētās procedūras, institucionālais modelis, kurā visas lēmumu pieņemšanas pilnvaras tiek nodotas tikai vienas centrālās iestādēs ziņā, būs ļoti slikta ideja. Runājot par strukturālas neatkarības potenciālu, līdzīgi, kā es ierosināju secinājumos lietā *AFJR* 307. punktā, personai, kuras nodomi nav labdabīgi, būs vieglāk kontrolēt vienu vai vairākas disciplinārlietu kolēģijas galvaspilsētā nekā 15 apelācijas tiesas visā valstī.

⁶⁹ Skat. arī šo secinājumu 68.–70. punktu.

⁷⁰ Skat. secinājumu lietā *AFJR* 267.–269. punktu.

⁷¹ Protams, manu secinājumu lietā *AFJR* 274.–278. punktā ierosinātie secinājumi radīja šaubas par tiesu galvenā inspektora *ad interim* iecelšanu saskaņā ar Ārkārtas rīkojumu Nr. 77/2018. Tomēr minēto nevar saprast kā apgalvojumu, ka pati iestāde nav objektīva. Turklāt paziņojumu par viena vai otra tiesu sistēmas strukturālā elementa neatbilstību diez vai var saprast kā tādu, ka viss, kas saistīts ar šo iestādi un šo elementu, arī ir automātiski uzskatāms par “ietekmētu”. Saskaņā ar šādu loģiku agrāk vai vēlāk visu tiesu sistēmu varētu “asociatīvi” atzīt par nepilnīgu.

124. Attiecībā uz otro nosacījumu, lai gan tiesas sēdē Tiesa skaidri lūdza sniegt dažus precizējumus, joprojām nav droši zināms, vai Finanšu ministrija var celt prasību gadījumā, ja Tiesu inspekcijas atzinumā ir konstatēts, ka tiesu funkcija *nav pildīta* ļaunticīgi vai pieļaujot rupju neuzmanību. Tiesas sēdē Rumānijas valdība paskaidroja, ka, pat ja tas neizriet no minētās tiesību normas teksta, ļaunticīgas rīcības vai rupjas neuzmanības konstatēšana Tiesu inspekcijas atzinumā ir nosacījums, lai šī ministrija varētu celt regresa prasību.

125. Ja tā patiešām būtu, kas galu galā ir jāpārbauda valsts tiesai, tad šajā sistēmā ne tikai būtu nodrošinātas nepieciešamās garantijas (ka uz jebkuru tiesneša personīgās atbildības konstatēšanu attiecas diezgan šauri nosacījumi un to var atzīt tikai neatkarīga tiesa), bet tiktu sniegtas arī tādas garantijas, kas pārsniedz absolūti nepieciešamo (piemēram, ka konkrētajai ministrijai kā prasītājai otrajā posmā ir jāievēro īpaši regresa prasības celšanas nosacījumi šādā neatkarīgā tiesā).

iii) Tiesības uz aizstāvību

126. Lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu iesniedzējtiesa ir norādījusi, ka tiesnesim nav iespējams pilnībā izmantot savas tiesības uz aizstāvību. Pirmkārt, valsts tiesa uzskata, ka pirmajā posmā, kas notiek vienīgi starp cietušo personu kā prasītāju un valsti kā atbildētāju, attiecīgais tiesnesis faktiski tiek izslēgts no procesa. Tas var apdraudēt *sacīkstes principu* un tiesneša tiesības uz aizstāvību vēlākajā tiesvedībā, kurā valsts var vērsties tieši pret tiesnesi regresa kārtībā, ciktāl pirmajā posmā ir atrisināts tiesas kļūdas esamības juridiskais jautājums.

127. Tiesas sēdē Komisija apgalvoja, ka tiesas kļūdas konstatēšana nevar būt pamats, lai tiesnesi sauktu pie atbildības, ja minētais tiesnesis nevar paust savu nostāju tiesvedībā, kurā tiek izskatīts jautājums par šīs kļūdas atzīšanu. Tiesnesis būtu jāuzklausā arī procesā, kura mērķis ir noteikt valsts atbildību par tiesas kļūdu.

128. Tiesas sēdē Rumānijas valdība precizēja, ka atbildētājs tiesnesis procedūrā, kurā tiek skatīts jautājums par viņa atbildību, var apšaubīt visus paziņojumus, kas attiecas uz tiesas kļūdu un kas ietverti spriedumā, ar ko konstatēta valsts atbildība. Turklāt minētais tiesnesis var arī iestāties lietā, kas ierosināta pret valsti.

129. Baidos, ka attiecībā uz šo konkrēto jautājumu šai Tiesai trūkst informācijas. Nav skaidrs, vai tiesai, kas pirmajā posmā izskata lietu par tiesas kļūdas konstatēšanu, ir pienākums pieņemt jebkuru pieteikumu par iestāšanos lietā. Nav skaidrs tiesneša procesuālais statuss šajā tiesvedībā. Visbeidzot, ņemot vērā to, ka valsts tiesā izskatāmā lieta patiesībā attiecas uz pirmo, nevis otro posmu, nav noteiktas skaidrības par to, kā otrajā posmā tiks ņemts vērā civillietu tiesas galīgais paziņojums, kas pirmajā posmā izdarīts attiecībā uz tiesas kļūdas esamību. Galu galā šķiet, ka materiālā definīcija par to, kas tieši ir tiesas kļūda, abos posmos ir viena un tā pati, proti, otrajā posmā ir papildus iekļauta subjektīva pazīme saistībā ar ļaunticīgu rīcību vai rupju neuzmanību, bet tas ir attiecināms uz vienu un to pašu tiesas kļūdu.

130. Manuprāt, katrā ziņā tiesnesim, pret kuru ir celta prasība par civiltiesisko atbildību otrajā posmā, ir jābūt tiesīgam apstrīdēt *visus elementus*, kas attiecas uz šo lietu, proti, visus definīcijā minētos elementus, kurus var izmantot, lai noteiktu tiesas kļūdu saskaņā ar Likuma Nr. 303/2004 96. panta 3. punktu, kā arī viņa nodomu (vai tā neesamību) attiecībā uz šo kļūdu atbilstoši Likuma Nr. 303/2004 99.¹ pantam. Tas, kā tieši šādas pilnīgas tiesības uz aizstāvību ir īstenojamas šo divu tiesvedību struktūrā, patiešām ir nosakāms saskaņā ar valsts tiesību aktiem.

Skaidrs ir vienīgi tas, kas *nevar būt pieļaujams*, proti, ka tiesnesis, kam nav bijusi nekāda iespēja piedalīties pirmajā posmā, otrajā posmā saskartos ar konstatējumu par tiesas kļūdas esamību, par kuru jau būtu izlemts pirmajā posmā, tādējādi faktiski iepriekš izlemjot viņa personīgo atbildību.

131. Valsts tiesas kompetencē ir noteikt, vai valsts procesuālās tiesību normas, kas piemērojamas regresa prasībai, ko ir cēlusi valsts, paredz šādas pilnīgas tiesības uz aizstāvību attiecīgajam tiesnesim. Ja tas tā nebūtu, iesniedzējtiesai ir jāinterpretē valsts procesuālās tiesību normas, ievērojot Hartas 47. pantā paredzētās tiesības uz aizstāvību, lai tiesnesis varētu pilnībā aizstāvēt savu nostāju attiecībā uz visiem apgalvotajiem elementiem vai nu tiesvedībā starp cietušo personu un valsti, vai noteikti vēlāk tiesvedībā starp valsti un attiecīgo tiesnesi.

c) Secinājums un atruna

132. Manuprāt, Hartas 47. panta otrajai daļai un LES 19. panta 1. punkta otrajai daļai nav pretrunā nedz valsts tiesību normas, kas reglamentē valsts atbildības par tiesas kļūdu atzīšanu, piemēram, Likuma Nr. 303/2004 96. panta 3. punkts, nedz iespēja vēlāk valstij celt regresa prasību par attiecīgā tiesneša civiltiesiskās atbildības noteikšanu, ja tiesu funkcijas ir pildītas ļaunticīgi vai pieļaujot rupju neuzmanību, ar nosacījumu, ka šajās procedūrās tiek sniegtas pietiekamas garantijas, lai nodrošinātu to, ka tiesneši netiek pakļauti tiešam vai netiešam spiedienam, kas varētu ietekmēt viņu lēmumus. Valsts tiesai, ņemot vērā visus tās rīcībā esošos atbilstošos faktorus, ir jāizvērtē, vai šie nosacījumi ir izpildīti ar Likuma Nr. 303/2004 96. pantu, citiem attiecīgajiem valsts tiesību aktiem, kā arī piemērošanas praksi.

133. Ņemot vērā izskatāmās lietas kontekstu un Tiesai sniegto informāciju šajā tiesvedībā, manuprāt, jebkāds cits secinājums varētu bīstami tuvojties vai nu ierosinājumam, ka saskaņā ar Savienības tiesībām ir jābūt pilnīgai valsts tiesnešu funkcionālai imunitātei, vai arī tam, ka šī Tiesas faktiski ietekmētu valsts iestādes un procedūras, vienas iestādes (civillietu tiesas) noteiktas kompetences pārliekot uz citu iestādi (iespējams, disciplinārlietu kolēģiju vai citu ATP struktūru), bez īpaša pamatojuma tā rīkoties, izņemot iepriekšēju redzējumu par konkrētu struktūru attiecībā uz tiesnešu atbildību. Lieki teikt, ka tas ne tikai būtu pretrunā valsts institucionālās un procesuālās autonomijas principam, bet arī padarītu virkni citu dalībvalstīs pastāvošu risinājumu par nesaderīgiem ar Savienības tiesībām.

134. Kā tika uzsvērts manos secinājumos lietā *Asociația Forumul Judecătorilor din România* u.c.⁷², kā arī nesenajos šīs Tiesas spriedumos par tiesu varas neatkarību Polijā⁷³, to noteikumu novērtējums, kas attiecas uz tiesu organizāciju un varas dalīšanu, ir cieši saistīts ar plašāku kontekstu juridiskā un apstākļu ziņā. Ja vien nav izvērtējama tikai institucionālā modeļa skices abstrakta saderība, šo noteikumu novērtējumu nevar nošķirt no faktiskajiem apstākļiem un piemērošanas prakses gadījumiem. Šajā ziņā valsts tiesību akti, kas izstrādāti, lai veicinātu tiesu varas atbildību, lai cik nevainojami tie varētu šķist uz papīra, praksē noteikti nav pasargāti no iekšēja vai ārēja spiediena.

135. Tomēr, kā atkārtoti ir uzsvērts šajos secinājumos, šajā lietā nav konstatēts neviens apstāklis, kas atklātu, kā tieši izskatāmajā lietā varētu izpausties tendence ļaunprātīgi izmantot attiecīgo tiesisko regulējumu apvienojumā ar citiem noteikumiem vai arī kā tie faktiski praksē tiek ļaunprātīgi izmantoti.

⁷² Secinājumu lietā *AFJR* 242.–244. punkts, kā arī šo secinājumu 73. un 74. punkts.

⁷³ Spriedums, 2019. gada 19. novembris, A. K. u.c. (Augstākās tiesas Disciplinārlietu palātas neatkarība) (C-585/18, C-624/18 un C-625/18, EU:C:2019:982, 142. punkts).

136. Līdz ar to mans iepriekš minētais secinājums ir spēkā šai Tiesai izklāstītajā abstraktajā kontekstā, kurā lietas dalībnieki ir nepārprotami atzinuši, ka nav nekādas prakses vai norādes par jaunās sistēmas praktisku (ļauņprātīgu) izmantošanu, lai izdarītu spiedienu uz tiesnešiem. Protams, minētais secinājums neizslēdz to, ka valsts tiesa vai, galu galā, šī Tiesa varētu nonākt pie atšķirīga risinājuma, ņemot vērā tikko analizētās sistēmas praktiskās piemērošanas turpmāko attīstību.

V. Secinājumi

137. Ņemot vērā iepriekš izklāstītos apsvērumus, manuprāt, Tiesai uz prejudiciālajiem jautājumiem būtu jāatbild šādi: Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 47. panta otrajai daļai un LES 19. panta 1. punkta otrajai daļai nav pretrunā nedz valsts tiesību normas, kas reglamentē valsts atbildības par tiesas kļūdu atzīšanu, piemēram, *Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor* (Likums Nr. 303/2004 par tiesnešu un prokuroru statusu) 96. panta 3. punkts, nedz arī iespēja valstij pēc tam celt regresa prasību par attiecīgā tiesneša civiltiesiskās atbildības noteikšanu ļaunticīgas rīcības vai rupjas neuzmanības gadījumā, ar nosacījumu, ka šajās procedūrās tiek sniegtas pietiekamas garantijas, lai nodrošinātu to, ka tiesu varas pārstāvji netiek pakļauti tiešam vai netiešam spiedienam, kas varētu ietekmēt viņu lēmumus. Valsts tiesai, ņemot vērā visus tās rīcībā esošos atbilstošos apstākļus, ir jāizvērtē, vai šie nosacījumi ir izpildīti ar Likuma Nr. 303/2004 96. pantu, citiem attiecīgajiem valsts tiesību aktiem, kā arī piemērošanas praksi.